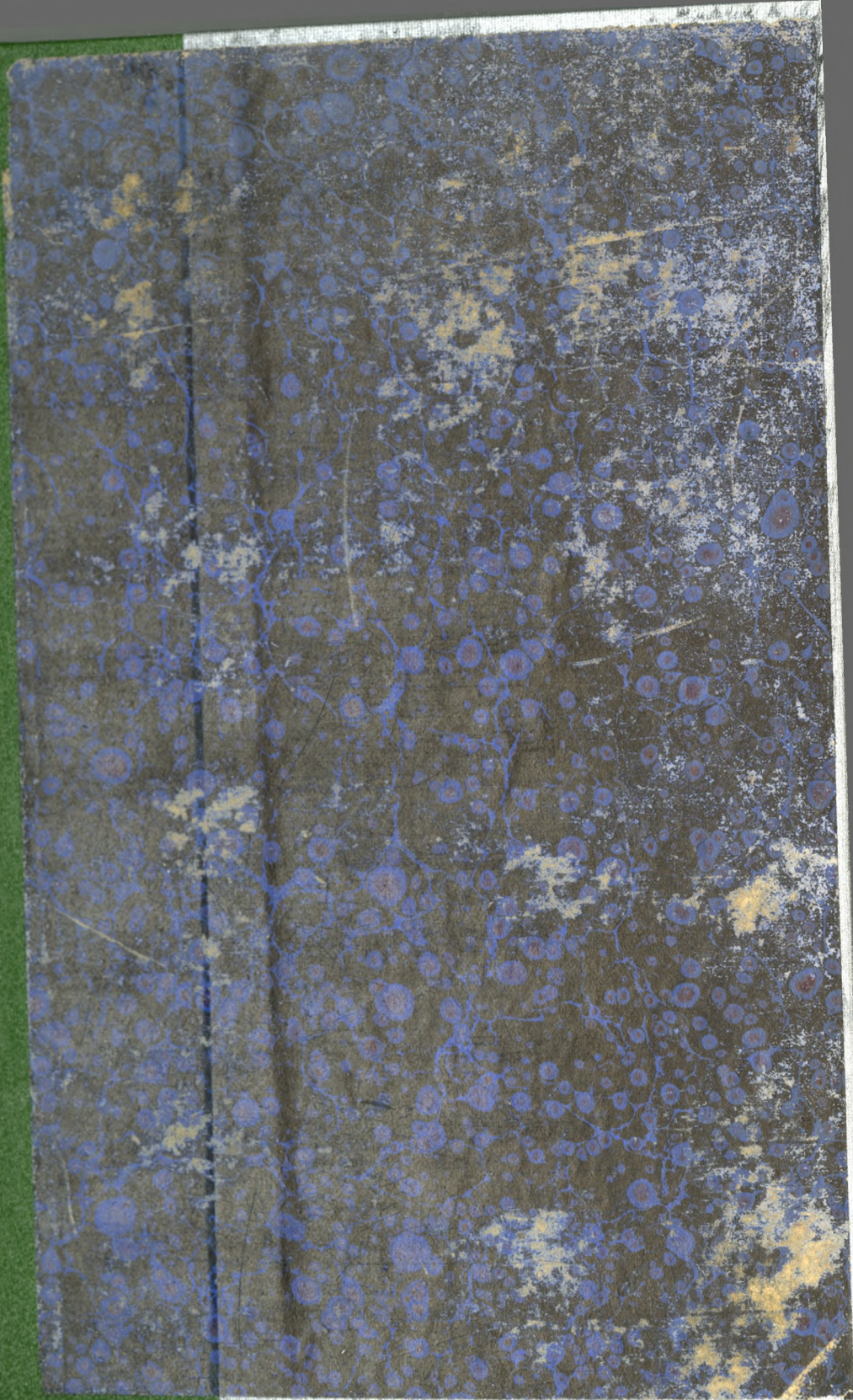

Politikai
röpiratok.

51.

Thaly Kálmán Zengő liget. Költemények 2 köt. füzve vászonba kötve aranyvágásával	2	frt	—	—
Tompa Mihály virágregék	1	„	26	„
Xantus János levelei Éjszakamerikából 12 eredeti rajz után készült kö- és egynehány fametszettel kötve	3	„	18	„
— — — utazás Kalifornia déli részeiben 1 földkép-pel, 8 kö és 8 fametszettel	3	„	20	„
Magyarország alaptörvényei közjogi fejtegetésekkel és felvilágosításokkal	1	„	—	„
1848. évi országgyűlési törvények	—	„	30	„
Gróf Károlyi Ede foederalt Hunnia	—	„	25	„
Lisznai Kálmán szavalkönyve kötve a szerző arcképével	1	„	—	„
— — — — — Díszkiadás csinosan kötve	2	„	—	„
Rózsáagi Antal Esti órák. Beszélyek	1	„	—	„
Szabados János a haza és a szerelemről, költemények	1	„	—	„
Tabódy József Munkács multja és jelene. Magyarország történetében 11 kömetszettel	3	„	—	„
Urvári Lajos Babérlevelek történeti beszélyfüzér két kötetben I. II. kötet. (Garibaldi harcrai és kalandjai I. II. kötet)	1	„	50	„
Vécsey Sándor újabb költeményei	1	„	—	„
Isj. Dumas Sándor érdekesb novellai ford. Hang Fer.	1	„	—	„
Id. Dumas Sándor Paulina, regény francziából fordították Berec Béla és Hang Ferencz	1	„	—	„

M ű l a p o k .

Buda-Pesti emlék 22 aczélmetszettel szép borítékban (Minden aczélmetszet külön)	4	„	20	„
Fóti Emlék. Szép képlet, egész iven rajz Zombory Gusztáv	1	„	80	„
— — — — — finom kiadás	2	„	12	„
Petőfi Sándor Debreczenben 1844-ben. Igen szép könyomatu műlap; Orlai Petrics Samu olajfestvénye után egész iven	2	„	12	„
Felköszöntés Vörösmarty „Szép Honka“ balladájából fest. Orlai Petrics	1	„	20	„
Gróf Teleky László arcképe egész iven rajz Szemler M.	1	„	—	„
Szalay László arcképe rajz Céczi Ág. Jeles műlap	2	„	—	„
Kazinczy és Kisfaludy Károly első találkozása. Orlai Petrics Samu olajfestvénye után egész iven	2	„	—	„

☞ Minden magyar könyvek szintén nálunk kaphatók.

Pest, Juni 1861.

LAUFFER és STOLP.
könyvkereskedése és kölcsönkönyvtár,
váczi-utca 7-dik szám.

51
379

[Nicol. Kinsky]

AUSZTRIA V A L - E

VAGY

A N É L K Ű L ?

MÁSODIK

ŐSZINTE SZÓ

A MAGYAR NEMZETHEZ.

A

„RESTAURATIO vagy REVOLUTIO?“

SZERZŐJÉTŐL.

5.

PEST,

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV, MAGY. AKAD. NYOMDÁSNÁL.

1862.

616752 00564876

ELŐSZÓ.

E füzet első részének még az országgyűlés előtt két hónappal kellett volna világot látni. De akkor a közhangulat oly magasan repült az invasioi remények szárnyain, hogy oly közönséges józanésszel minő elapokon nyilatkozik, utólréni nem lehetett. Azért, figyelve tekintélyes tanácsokra is, félretettem, de tűzbe nem dobtam; gondolván, hogy a tenger dagályát is apály szokta követni, s e tünetény a vélemények tengerén sem fog hiányzani. Valóban, a tenger árja elzugott, nagy apály következett be, de erős gátak is emelkedtek visszatérése ellen s im benne vagyunk azon mély csendben, mely legalább a higgadt és mindenoldalu meggondolásra kedvező alkalmul szolgál. És az ország közjogi viszonyai még mindig azon a zátonyon ülnék, melyre az országgyűlés előtt s alatt uralkodott közhangulat juttatta; ezt megigazítani is a haza állandó javával összeegyeztetni most is olyan s még sürgetőbb szükség, mint ezelőtt 10 hónappal. Azért jónak láttam a félretett lapokat elővenni s mivel a bennök megvitattott kérdés: akarunk-e Ausztriával együtt maradni, vagy nem? sok elmékben most is függőben áll, azon nyilvánosságnak átadni, a minek szánva voltak.

De mivel munkám hiányos lett volna, ha a 10 hónap óta történtekekre figyelmet nem fordítok: az „Országgyűlés után“ czimű második részben azokat is rövid de érdemleges taglalat alá vettem.

Csak használni akartam hazámnak, és nem nemzetünk nagy és általánoson elterjedett nyavalyáját, a népszerűséget vadászni. Azért, ha a türelmes olvasó nem találkozik e lapokon mindig kellemes igazságokkal, emlékeztetem sz. Pál Gal. 4. 16. Ellenségekké lettem-e nektek, hogy igazat szölok?

Magyarországon, 1861. november havában

ELSŐ RÉSZ.

Országgyűlés előtt.

Motto: ... incerta pro certis,
bellum quam pacem malebant.
Sallust.

I.

Austriával-e vagy a nélkül?

Ez a kérdés. Azért állítjuk fel azt ily ridegen, ily metszőleg, mert ez elől ki nem térhetünk és ha akármelyik részre határoztuk el magunkat, meg kell barátkoznunk az abból folyó következtetésekkel is. De azért is szükség e kérdésnek ily egyszerű és világos föltevése, mert ez elől a vélemény nem menekülhet mellékes kérdések mögé és az egyenesen tett kérdésre egyenes feleletet kell adnia. Pedig igen nagy része a nyilatkozó vagy lappangó véleményeknek csak másodrangú kérdésekbe csipeszkedik és azokkal együtt közvetve itéli el a főkérdést. Ezt kell tehát előbb tisztába hoznunk, könnyű lesz akkor a többieknek czélszerű és közmegelekedést szülő eldöntése.

Már ha valóban oly egyszerű is volna a kérdés, a milyen kurta kifejezését találtuk; ha csupán matematikaelemeket foglalna magában, melyeket elég volna megmérni vagy összehasonlítani, hogy az eredményt valamely mennyiség formájában állíthatók az ítélő tehetség elibe: akkor valóban nem volna

nehéz a feladat. Ámde pszichologiai elemek is rejlenek benne nagymértékben és ezekkel bajosabb megbirkózni. Azonban, ha még el nem késtünk a nemzet józan észére hivatkozni, nem esünk kétségbe azonreményünk felett, hogy a haza sorsát szenvedélyes indulatok és phantasmagoriák intézésére nem fogja bizni.

Ezen pszichologiai elemek immár kétféle természetűek: Kellemes és kellemetlen visszaemlékezések. Mindnyájok Ausztria ellen izgatják a magyar kedélyt. Egy Mátyás, egy Nagy Lajos királysága és birodalma, egy Hunyadi és a t. dicsősége nem hagyja nyugodni forró képzelődését és nem hagyja kihalni a vágyat kebeléből, azok korát megújulva s a magyart a világ sorsát együtt-intézőnek látni. Ámde Ausztria alatt, úgy a mint 300 év óta volt, lehete-e eme kilátása?

A kellemetlen visszaemlékezések még kedvetlenebbek Ausztriára nézve. Az ismételt, többnyire idegenek által javasolt, olykor nem elég szelidséggel párosult és mindig sikertelen próbák Magyarország alkotmányának megingatására, s az örökös tartományokéval összhangzásba hozására, oly gyanakodó és gyűlölséges indulatot gyökereztetek meg némelyek kedélyében, mely a legigazabb és legfelvilágosultabb hazafinak és államférfiúnak is nehezé, sőt csaknem lehetetlenné teszi a honának egyedül hasznost és czélszerűt nyíltan kimondani.

Tehát egyfelől a nemzeti büszkeség és dicsvágy, másfelől a nemzeti gyűlölség alkotják azon szétfeosztó éket, mely annyi ünnepélyes kötések ellenére

mindinkább befészkelte magát a birodalom és Magyarország közé.

Elegendő okok-e ezek a feltett kérdésnek nemleges eldöntésére?

II.

Ha históriánkat nem csak hazafias kedélylyel, hanem vizsgálódó és kritikus észszel is olvassuk, nemzetünk állami fejlődésében néhány főbbrendű tünémenynyel fogunk találkozni. Ime:

A magyar fegyverrel hódította meg ez országot és kapcsolt részeit: oly kétségtelen históriai tény, melyet csak a legutóbbi időkben kezdetek volt némely horvátok és románok, politikai czélokból, tagadni;

Több mint egy századig csak táborban tanyáztott a magyar az elfoglalt földön és uralkodásának formája a görbe kardé, — az államczél a zsákmány volt, a mint a hagyományos pusztaszeri szerződés is bizonyítja: a mit közérővel szerzünk, azt egyenlőn osztjuk meg.

Az Augsburg és Lech melletti tapasztalások megmutatták, hogy ezen uralkodási formának egy század igen hosszú élet volt; a magyar állam nagyszerű átalakuláson ment keresztül. A királyság sz. Istvánban az egyházzal szövetkezett és minden magyarországi népek egyérdekű és érzelmű társadalmát alapította meg: A lóháton vagy táborban és zsákmányból élő, hódító pogány nép megszűnt lenni, és helyét a polgárisodó keresztény magyar nemzet foglalta el. Ez idő a magyar nemzet aranykora volt,

Az egyháztól támogatott királyi tekintély, mint a jóltevő nap melege nyugodott az ország népein;

De az egyház gyámsága alatt élő királyság és az udvar gyengeségei hatalmas magánosokat neveltek, kik a királyi tekintélylyel dacolni kezdetek; maga a királyi hatalom is választóvá és így a pártok játékszerévé törpült. Csak kivételes személyiségek tudták a királyi czimhez a méltóságot és hatalmat is kivívni: a hazafiui villongások mind gyakoriabbakká lettek az országban;

Maga a vallás ügye is megbomlott, az egyház megszakadt: az ész fellázadott a tekintély ellen. A nemzet pártokra, a nép felekezetekre szakadt, a királyi tekintély semmivé lett. Budavarában, mint most Konstantinápolyban, az idegen hatalmak követei rendelkeztek. A növekedő fejtelenséget a diadalmas félhold arra használta, hogy a magyar koronát darabokra törje; a magyar megszűnt egy nemzet lenni;

Keleti része sietett az ugyis ki nem kerülhető ozman protectio alatt egy nemzeti árnyék-fejedelemséget alkotni, melynek kevés béke-, de annál több siralmas napjai voltak; a nyugati örvendett, hogy a római imperium feje a magyar szent koronát mint nejének törvényes örökét, kormány-pálczája alá fogadta, és a nemzet törvényes jogait hitlevéllel biztosította; az ország színe közvetlenül törökjárom alá jutott és majd másfélszázadig nyögött alatta;

Az ozmant is megrontotta uralkodási elvének vétke ss a harcokban folyvást edzett magyar kar, segítve az imperium, sőt egész Európa ke-

resztényi lelkesedésétől, hatalmának e tájakon örökre véget vetett;

A magyar korona másfél századig elszakadva volt darabjai megint egy fejedelmi főn egyesültek, mely annak jogait tisztelni fogadta. És a magyar annyi homeri harcokban „megfogyva bár de törve nem,” ismét egy nemzetté alakult. De ezen egység nem hozhatta magával a hajdani állami függetlenséget, mely már, a mint fennebb látók, a história tényévé lett volt, hanem egy nagyobb birodalom népeinek szövetségében találta garantiáját és főfeltételét. Ezen szövetség symbolikus kifejezése a koronás fejedelem személyének ugyanazonsága volt, de lényegének ugyanannak kellett lenni, mint minden szövetségének, mely valódi politikai szükségek postulatuma: a kül- és belbátorság közös jótéteményét, a visszanyert nemzeti lét boldogító érzetét, a közös állami terhek aránylagos viselésével kellett viszonzni. Aztán nem is maradt a symbolikus szövetség pusztán politikai tény, hanem az idők hosszú során az összeházasodások nagy kiterjedése és a birodalmi aristokratiai rangoknak hazánkba is behozatala által valóságos társadalmi kapcsolcsa erősült. Ezért vett Magyarország a birodalomnak minden külellenségeivel való küzdelmeiben épen úgy részt, mintha azok támadásai egyenesen ellene lettek volna intézve;

De a magyar mihelyt a közös hazában új életre ébredve ismét együtt látta magát, azonnal kezdette felejtetni ezen új állapot előzményeit és szükséges föltételeit, a mi annál természetesebb volt, mert azok a fejedelmi egység symboluma által inkább csak eltakarva, világosan megírva azonban sehol sem voltak.

Akadnak olyanok is, kik a régi állapotokkal együtt régen elmult önállóság és függetlenség csábjai után indulva és a birodalom külelleneitől ösztönözve, kísérleteket tettek a lehetetlennek visszaállítására s a nemzet természetes hajlamával visszaélve, azt új veszedelmekbe rohantatták. Másfelől az ausztriai kormány részint nem bizván a magyar nemzet készségében vagy felvilágosultságában, hogy egy, a történetek folyama által szükségessé vált szövetség világos föltételeit elfogadás végett elibe terjeszthesse, és köztanácskozás tárgyává tegye; részint félvén a magyar alkotmányos élet ily kiterjedésének hatásaitól a birodalom többi népeire, de főleg támogatva az akkori idők szellemétől is, mely a királyság felségi jogaiban benfoglalva vélte az ausztriai birodalom népei szövetségének feltételeit is: inkább ezen felségi jogok terjesztésében és az alkotmányos rendi jogok szűkebbre magyarázásában kereste az állam garantiait. Innen a két ellenkező irány: az ausztriai absolutismus és a magyar separatismus, melyek egyfelől I. Leopold és II. József sikertelen erőlködésein keresztül a legujabb (1849-60) még szerencsétlenebb gyökeres átalakítási próbákra, másfelől a Zrinyi, Tököli, Rákóczi és Kossuth még siralmasabb függetlenségi kísérleteire vezettek.

Ezek a magyar államélet historiai fejleményei.

Következik-e már ezekből, mint legutolsó és szükséges fejlemény az, hogy mi Ausztriától különváltunk?

Ha az ellenszenves indulatok, melyeket a kérdés pszichologiai elemének nevezünk, minden ellensúly nélkül fogják gyakorolni hatásukat a kérdés elha-

tározásában: akkor a szétbomlás beláthatlan, szomorú következései előtt állunk, és ha a megyegyűléseknek az 1848-diki törvények melletti egyhangu nyilatkozatára tekintünk, azt is ell kell ismernünk, hogy a szenvedély befolyása e pillanatban uralkodó. Ámde a szenvedély mulandó, míg a logika halhatatlan. *)

És a történetek logikája szerint a jelenleg születésben levő fejlemény nem az elválás, hanem az ugyanezen logika szerint elutasíthatlan szükséggé vált ausztriai népszövetség föltételeinek világos meghatározása, a mire az oct. 20-diki diploma által utalva is vagyunk. Most érkezett el azon kölcsönös felvilágosításokon alapuló egyezkedés pillanata, melynek szüksége már ezelőtt 1½, vagy 3 századdal meg volt.

Ezen egyezkedésnek már csak a kérdés matematikai elemeit lehet számba venni.

III.

Valjon azon hazafiak, kik a közvéleményt az elválás zivataros pályájára unszolják, vagy oda rohanni engedik, és a felvilágosulatlan szenvedélyt hagyják tanácsot ülni oly ügyekben, melyekben egyedül a hideg értelemnek kellene szavát emelni: adtak-e magoknak számot csak a legelső következeiről is ily kezdeménynak? Azt hiszik, hogy mihelyt a megyék és k. városok az 1848-diki törvények sértetlenül fentartását kimondották, az ausztriai dynastia

*) A mint a következés már is kezdi megmutatni.

azonnal leköszön, a hadsereg obsitot kér s egy „méltóztassanak gazdálkodni!”-val nekünk hagyja az országot? Valóban ily gyermekekesnek látszik azon gondolkodás, mely az 1848-diki t.-czikkek változhatlanságával táplálkozik. Mert e t.-czikkek és az ausztriai birodalom együtt meg nem állhatnak.

Vagy talán azt vélik, hogy a hazánkban erőszakos eszközökhöz nyulni kényszerítendett birodalmi kormány a belső és külső támadás rohama között egyszerre összedül, s a birodalom, mint egy földhöz csapott cserépedény, darabokra törik? Megvallom, minél többször olvasom Garibaldi 1 millió olasz hőseit, a ki martius 1-jén *) az ő vezérlete alatt mind Ausztria ellen fog indulni, — azt a 24,000 attilát, melyet Milanóban készítenek; azt a sok ezer fegyvert, melyet már több hó óta csempésznek be hozzánk; azt a sok fenyegetőzést, melyet Franciaországgal intéz-
tetnek Ausztriához, ha az olaszokat bántani meri: mind erősebb kezd lenni bennem a meggyőződés — eszembe jutván a példabeszéd is, hogy „dobbal verebet nem fognak” — miszerint az olaszoknak borsódzik a hátuk a várnégyszegtől, s hogy sokkal jobban szeretnék Velenczét ijesztgetésekkel vagy pénzzel, vagy egy új magyar hóbortos véres diversio árán megszerezni, mintsem fejöket azokon a szörnyű sziklákon betörni; hogy a sok ezer attilába nincs kit dugni, s a sok puskát nálunk senki sem látta, s hogy elvégreis Franciaország azért szeretné az olasz és magyar által elfoglalva tartani Ausztriát, hogy a keleti kérdésben annak beleszólása nélkül gazdálkodhas-

*) Ezen 1 millió hős 1861. mártius 1-sejére volt ígérve.

sék. Elvégreis közel állok a meggyőződéshez, hogy minden szenvedélyes felindulásunk daczára, a melylyel, fájdalom, alkotmányos életünk helyreállításához kezdetünk, mi mégis hamarabb fogjuk rendezni viszonyainkat Ausztriával, mint az olaszok az ő „unita Italia”-jokat, mert a mi összeköttetésünk természetes, az ő egységük pedig erőltetett ideologismus.

Micsoda kilátásuk van tehát a birodalom népeit ismét véres háboruba keverni hazánkkal?

Ausztria most már ünnepélyesen, nyilvánosan, császársja szavával az egész világ előtt lemondott azon praetensiojáról, hogy velünk hódított népgyanánt bánják, a mint ezt eleinte némely orrokig látó burokraták fennen hánytorgatták; fel vagyunk szólítva, az ausztriai birodalom népeivel valósággal ezelőtt már 3 — illetőleg 1½ századdal elfogadott szövetségünket most már nem hallgatólagos, hanem világosan kifejezendő alapokon megújítani: ellökhetünk-e magunktól ily helyzetet? És ha ellöktük, minő ragyogóbb jövővel kecsegtethetjük magunkat

IV.

Ha az antipathisták véleménye, vagy inkább ohajtása szerint az a fatalis várnégyszög és a széles birodalom minden más erősségei valami csudálatos „affavit Deus et dissipati sunt”-féle tüneményképpen rögtön összeomlanának és a birodalom tartományai és népei az őseredeti atomistikus chaosba omlának fel: következnek-e ezen phantasmagoriából, hogy mi a régi magyar szent korona tartományaival azon-

nal úgy megalakulnánk, mint voltunk szent István, Nagy Lajos vagy Mátyás alatt! Ámde akkor a mi hódítási jogunkat elismerte minden nép, és senkinek eszébe sem jutott azt még gondolatban is kétségbe vonni; most azonban tiltakozik ellene minden román, minden szerb és még erősebben minden horvát, — hijába tanúskodik ellene a jádrai torony felírása, Kálmán király hódításának emlékére. Ily egyetemes bomlásban, ha egész Európa békésen nézné és senki sem szólana is bele, minden elem a maga természetes vonzalmai után indulna és a már fenálló nemzeti organismusok körül csoportosulna. Mi magyarok közül maradnánk, többnyire egy védtelen, minden beütéseknek tárva-nyitva levő sikságon, mint ezer év előtt Baskiriában; és elvégreis vagy csatlakoznunk kellene ismét valamelyikhez, vagy tovább vándorolnunk, mint oly sokszor a szürkületes hajdankorban. Vagy meghódítanak ismét fegyver hatalmával a régebben nekünk alávetve volt népeket és most már büszkén fejöket felemelő nemzetiségeket! Megadom a magyar vitézségnek, hogy ha kellőleg vezérelve és semmi külellentől akadályozva nem lenne, meg ha az egyetértés nemtője valami csudálatos módon állandó uraságot gyakorolhatna felette, — hogy a magyar vitézség, mondom, tudna diadalmaskodni minden túlfeszített nemzetiségi igényeken. Ámde hogy a fegyverrel hódítás kora Európában elmúlt, mutatja éppen Ausztria próbája velünk (1849—60). De nem is e szokott lenni a történetek folyama.

A hol dög van, ott sasok jelennek meg. A képzeletben felbomlott ausztriai birodalom helyét azon-

nal a német császárság foglalná el, s ennek sokkal kevesebbe kerülne Pozsonytól Belgrádig sétálni, a számos német gyarmatok védelme végett, mint tavaly III. Napoleonnak a Ticinótól a Mincioig. Talán a muszka is megemlékeznék az 1849-iki magyar miniszterek által Konstantin nagyhercegnek tett ajánlatokra, a hegylajai, ung-beregi és érmelléki gyönyörű szőlőhegyekre, — s hogy az e vidékeken lakó számos, vele vagy egyfaju, vagy egyvallásu népcsoportulatok a hazafiúi háboru zaklatásai ellen védve legyenek, a Tiszáig tolná elő podoliai hadseregét. Nem tudom, meghagynának-e nekünk közből egy kis magyar respublikát à la Krakó, Pesttel, mint fővárossal s néhány mérföldnyi semleges territoriummal, hol fékezhetlen függetlenségi vágyunkat elérve, azt Európa népei tanulságára örökös zűrzavarban gyakorolnók, míg a ránk unatkozott néptömeg egyik szomszéd hatalomhoz bekebelezésért folyamodni kényszeritene...

Lengyelország sorsa intő példa — és ha Ausztriával megférti nem tudunk, ez a legelső, a mi ránk vár, ha csakugyan nem ábrándozásunk, hanem a historiából meritünk tanúságot a jövőre nézve.

Vagy talán a népek rokonszenve, mely akkor fordult felénk, mikor a kurtalátásu, idegen bürokratia lábbaltiporását példás türelemmel és méltó magunktartásával viseltük, — és most a forradalmi, meg quandmeme ausztriaellenes ujságírók sympathizálása fel fogja tartóztatni a hazánk feldarabolására intézett csapásokat, és jól fegyelmezett s még jobban felszerelt hadisergek ellenében is megsegítend minket egy Kárpáthoktól Adriáig terjedő magyar republi-

kának vagy új monarchiának megalkotásában? De én ellenkezőleg meg vagyok győződve arról, hogy mihelyt mi a velünk századokig szoros kapcsolatban élt és minket bizony soha meg nem bántott szomszéd ausztriai népeknek a császár által ajánlott és kölcsönös méltányossággal megállapítandó szövetségét, melynek alapját s kiindulási pontját az október 20-ki diploma már is megveté, a jövő országgyűlésnek mindjárt elején kitörő vulkanikus végzésekkel, vagy addigi gondolatlan és elhamarkodott testületi nyilatkozatainkkal gőgösen visszautasítjuk: akkor nem hogy el fog hallgatni minden rokonszenv és egy-egy zenekonát szító ujságíró, vagy néhány a zavarban mindig halászni szerető nagyravágyón kívül nem fog egy becsületes ember is találkozni egész Európában, a ki nyaktörő kezdeményünket helyeselné, hanem éppen ellenkezőleg azt fogja tanácsolni minden barátja a békes kifejlődésnek, józanszáadságnak és rendezett államviszonyoknak, hogy velünk úgy bánjanak, mint Európa izágaival, kik az olyan előhaladásnak javithatlan ellenségei. *) Hiába kínálkoznánk ismét kétségbeesésünkben a magyar trónnal Anglia valamelyik herczegének — Angliának elég birodalma van hova elhelyezni, ha szükség, királyi hercegeit s még több gondja, hogy sem ily zűrzavart nyakába veenni kedve lenne; és hiába kínálkozik sieur Plon-plon is, ha csak igen nagy armádiával nem indul hódítási kalandjára, a melynek tán mégis hosszú és nem minden akadály nélküli lenne az útja Németországon keresztül egész Budapestig.

*) Körülbelül így állunk ma, 1831. novemberben.

V.

Tegyük már most egy pillanatig félre minden ellenvetéseinket, adjuk meg a forradalmi idyllnek a diadal örömet; engedjük meg, hogy miután hazánkban testvér testvér ellen harczolt, sok hazafi vér folyt, a gazdagok elpusztultak — mert a háboru költségét nekik kellett fizetni, miután a 6 millió franknyi francia subventio az agitátorok Páristól Bukarestig, onnan Turinig, innen Nápolyig, meg innen Milánóig s így tovább lőtás-futására is felment, úgy hogy még a 24,000 attila contója sem telt ki belőle — miután, mondám, a gazdagok elpusztultak, a szegények pedig koldussá lettek, sok város halomra dűlt és sok falu összeégett, — mint ilyen kuruczvilágban szokott történni, — miután egymást felfalva elaléltunk, kimerültünk, legyen, hogy már nem is kellünk senkinek, s az „inter duos litigantes“ daczára Europa magunkra hagy: megteremtjük tehát azt az új dunai királyságot, mely a mi nemzetségünknek távolról sem ígér annyi biztosítékot, mint a megnyit az ausztriai népek szövetsége a pragmatika sanctionál fogva kezesel. S már azt hisszük talán, hogy szűzvállakra fogjuk felemelni ezt az új királyt, mikor a népnek legelőbb bemutatjuk? Ezzel csak ne ámitsuk magunkat. Már a függetlenségi háboru egy vagy kétszáz millióba fog kerülni — az 1848-iki független miniszterium 60 milliónál többbe került; most minden kétszer drágább s ahhoz még semmi készletünk sincs, (lefoglalják, látom, még az embert is, nemesak a hadiszert!) — ezt tehát azonnal consolidálnunk kellene. De ezzel az adóssággal még büszkék

Ausztriával-e vagy a nélkül?

is tudnánk lenni; hanem hátra van a fekete leves... Európa soha bele nem egyeznék, hogy midőn ellen-szenvünknek engedve, Ausztriától menekülni hagy, egyszersmind azon állam adósságaitól is menekül-jünk, melynek eddig alkotó része voltunk. Hiábavaló lenne itt minden kifogás és allegatio; a grand livre-knek szíve nincs. Aztán micsoda arczával kö-vetelhetné a magyar nemesség, hogy miután legkö-zelebből vagy 250 millió urbéri váltsági kötelez-vényt külföldi tőkepenzeseknek, a nyilvános hitel kezessége alatt, 5% kamatélvezet reményében ela-dott, hogy, mondom, annak kamatait azután ne fi-zesse? hogy a pr. sanctió által egygyé lett ausztriai állam és így önmagának is védelmére, a század ele-jén I. Napoleon, 184⁸/₉-ben a forradalom ellen foly-tatott háboruk és 1854—6-ban a muszka tulsuly ellen tett készületek költségeit ne viselje? — ha az összes birodalom népei nem tudtak maguknak az ál-lamügyekbe annyi befolyást kívívni, a mennyi bizo-nyára sok felesleges költséget megkimélt volna, annak következtetéseit is csak a birodalom népeinek kell viselni, mert az államhitelezőnek a népességek hallgatásából, azok beleegyezésére teljes joggal lehe-tett következtetni. Legalább is tehát 600 milliót re-ánk rónának, mert hazánknak gazdag, áldott föld a hire — s nem is ok nélkül. Az új gazdaságot tehát körülbelől 7—800 millió adóssággal és 35—40 mil-lió évi kamatfizetéssel kezdenők el. Egy oly monar-chiának, mely Poroszországnál terjedelemben na-gyobb lenne *) a mai drágavilágban fentartása is bele-

*) Poroszország — 5103 □ mf.; Magyarország és a kapcsolt részek 5855 □ mf. P. o. népessége = 17,000,000; Magyarországa majd 16 millió.

kerülne, ha nem is 189 millióba, *) mint Poroszországa — ámbár ott az iparkészítménye is egy a védelmi-szerek nagyrésze is olcsóbb, mint nálunk — de legalább 150 millióba. **) Ugyan, kérdem, honnan és kiből sajtolná ki e sok milliót a dunai király finansminisztere? Kos-suth Lajos, az 1848-ki finansminiszter, az ugyanazon év jul. 1. — december 31-ig terjedő budgetében a bevételt 10,126,730 ftban s a kiadást 28,845,507 ftban hatá-rozta meg, miszerint csak a félévi deficit 18,718,777 ftra, de már a következő évi 45 millióra rugott volna: „eszem ágában sincs monda ő, a nemzettől ennyi adót kívánni!“ De hát le-hetett volna-e folyvást minden alap nélkül nyomta-tott bankóczédulával háboruzni és kormányozni? — Egyébiránt tagadni nem lehet, hogy az alkotmányos kormányforma ismét életbeléptetéséhez a fejedelem jó indulatán kívül, a birodalmi pénzügyi viszonyok is közrehatottak. Ugyancsak azok gyöngíték meg leginkább a hajdani magyar királyságot is. Mert az önálló királyság nagy luxusát már akkor sem birtuk, mert nem szerettük, nem is akartuk fizetni. Hiszen leghatalmasabb királyaink, egy Hunyadi Mátyás is, a romai pápa bőkezűségéhez volt kénytelen folya-modni, ha akár az ország védelméért, akár saját dícsvágyáért háborút akart folytatni. Nem futkosott-e még a szegény Verbőczy is Nürnbergbe a német imperiumi tanácshoz egy kis pénz-segedelemért az ország védelmé végett? És II. Lajosnak azon csapat-jait, melyekkel Mohácsra indult, nem a pápai kö-

*) 1858-diki budget.

**) Poroszországnak 161,000 embere van fegyverben békélá-bon. Ennyi legalább is kellene az új dunai államnak is; de hihetőleg két annnyival sem őrízne meg függetlenségét.

vet volt-e kénytelen felszerelni, mert a magyar királynak nem volt mivel asztalát is fentartani, hacsak ékszereit zálogba nem adta.

A tanuság: mi egy független állam terheit már rég nem bírjuk és nem fogjuk soha birni, mert nekünk az európai gazdagabb, iparosabb és kereskedőbb államokkal a költségvetésben versenyt futni nem lehet. Mi szegények nem vagyunk, mert ezen áldott földön még a restis meg tud élni, de pénzben gazdagok sem vagyunk s nem is lesziünk soha, mert földirati fekvésünk minden nagy industriát és nagy kereskedést kizár. Ehhez kell tehát mérsékelni igényeinket. Teljes mértékben tették ezt azon dicső nemzetünknek, a kik jól fel nem fogott nagyságának példája csábitja tán a nagyravágyókat arra, hogy a hazát új, veszélyes kísérletek örvényébe sodorják, — egy Bethlen Gábor, Bocskai, Rákóczi, kiknek fejkön volt a magyar korona és kezökbe vehették volna a királyi pálczát is, ha bölcseségük és honszeretetük nagyobb nem lett volna önzésüknél, és meg nem lettek volna győződve arról, hogy a magyar nemzet a független állam terheit többé elviselni nem képes.

VI.

Már most azt vethetné valaki ellenünk, hogy szélmalom harczot vivunk, midőn oly törekvések helytelenségének bizonyítgatásában izzadozunk, melyeket e hazában mostanság ki nem mondtak és senki magáénak nem vall. De minek ámitjuk magunkat és a világot? Ha az 1848-diki martiusi törvények sérthetlen fentartása mellett nyilatkozunk, ak-

kor, tudva vagy nem tudva, a practica sanctio ellen és az 1849-diki april 14-ke mellett szavazunk. A kettő együtt meg nem fér és 1848. martius okvetlenül 1849. april 14-re vezet.

A practica sanctio nekünk a haza integritását, békéjét és nemzetünk felvirágzását biztosítja. Ha valaki ezt amolyan szokásos loyális phrasiának akarná tartani, azt kérдем tőle: Volt-e valaha a magyarnak az ausztria dynastia kora előtt egy századja, de csak egy fél is, a melyben a haza külvagy bel-ellenség dúlásaitól mentten, a békés fejlődés boldogságát élvezhette volna? Ámde III. (VI.) Károly és a practica sanctio óta majd másfélszázadig ily boldogító békének, csaknem minden háborítás nélkül, örvendett a magyar, és csak annak köszönheti, hogy a Mohácsnál eltemetett nemzetről ismét mint feltámadotról kezd beszélni a világ. Ezen áldás egymaga, melyet tagadhatlanul csak az ausztriai uralkodóház fejedelemségének köszönhetünk, felejtethetné velünk azon szomorú próbák hatását, melyeket ősi alkotmányunk módosítására csak azért intéztek, mert mi sohasem akartuk belátni és elfogadni azon következtetéseket, — mint az 1728-diki országgyűlés ebbeli sikeretlensége is bizonyítja — melyeket a practica sanctio szerinti szövetségünknek kellett maga után vonni. Pillanatig ugyan tudtunk fellelkesedni ezen szövetség védelmére, mint 1741-ben; áldoztuk is a köznép vérét és csekély adóját, azonban maga a nemzet, a kiváltságos osztály, igazságos lenni soha nem akart, — csak élvezni a szövetség jótéteményét, de nem viselni annak terheit. Pedig egy ily szövetségnek állandó és nem csak pil-

lanati terhei vannak, s azokat nem a nagylelkűség vagy lelkesedés muló szenvedélyei, hanem az igazság alapján illik rendezni.

Az 1848. martiusi dictamenek implicite magukban foglalták a következő évi április 14-diki végzést és más céljok nem is lehetett. Ausztria látszólag feloszlásban volt: Olaszország csúszott ki kezei közül, Bécs Frankfurtnak, Prága a szláv chaosnak tartott. Ekkor, az elmuló ausztriai birodalom elősejtésében diktálták az 1848-diki t.-czikkeket, melyek a hajdan kori nádor királyi tekintélyét nem csak föllevenítették, hanem azt szentté és sérthetlenné tevén, minden kormányhatalmat, melyet addig a *pragmatica sanctio* szerinti magyar király a törvények szerint gyakorolt, a független miniszterekre ruháztak s az előbbi években sokat predikált tant — a néposztályok érdekegységéről — széles alapon választási census által igyekeztek valósítani. Ama föltett czélnak a miniszterium eljárása is tökéletesen megfelelt. Mert a III. 13. §. által ő Felsége oldala mellé az örökös tartományok és Magyarország közötti ügyek vezetésére rendelt miniszterből csakhamar külügyi minisztert csinált; a közbirodalmi ügyek költségére $\frac{3}{4}$ évre, a budgetben csak 2,166,667 ftot rendelt, mibe az udvartartás is bele volt foglalva; a valóságos elválás láttára megrémült bécsi miniszterium átirására pedig a közös államadósságok kamatterhéből bár 10 milliónak átvétele iránt, bizony még tán választ sem adott. Et ab hac fonte clades!

Nem lehet tehát ugyanazon egyszájjal a *pragmatica sanctio* s az 1848-ki rögtönzések iránti ragaszkodásunkat erősíteni. Ha akarjuk az egyiket, nem

akarhatjuk a másikat és viszont. Különben, ha a józan észnek engedjük át a birói széket és önhasznunkon kívül semmi más argumentumot el nem ismerünk is, könnyű lesz elhatározni magunkat a pr. *sanctio* fentartása és az 1848-diki t.-cz. tetemes módosítása mellett. Mit nyertünk ezek által legelső sorban? Egy sérthetetlen személyű nádort, ki személyes bátorságért jónak látta csakhamar elmenekülni; egy nagyhatalmu miniszterelnököt, ki hasonlóképen igyekezett menekülni, de gyászos sorsát még sem kerülhette el; tágas alapu választási törvényt, mely csak egyszer jött alkalmazásba; sajtótörvényt, melyet senki sem tartott meg és más intézkedéseket, melyekre sor nem kerülhetett. Mi a második sorban? Másfél évig tartó hazafi háborút — és a harmadikban? 11 évig tartott absolutismust. Ily eredményeket szültek a törvények, melyek sértetlen fentartása mellett ismét hangozan kezd nyilatkozni a mindörökké fiatal és — fájdalom! — érni és okulni soha sem akaró óriás, a közvélemény!

Én pedig azt tartom, hogy az 1848-diki törvények nagyrésze, melyet forradalmiláz hevenyészett, elhamarkodás készített és a mely a hazára annyi vészt és nyomoruságot hozott, érett megfontolás után elvetendő és az új közös szütségeknak megfelelő és a pr. *sanctio*val nem ellenkező rendelkezésekkel pótolandók.

VII.

Mi az tulajdonképen az 1848-diki törvényekben, a mi a pr. *sanctio*val össze nem fér? Azt igen rövidbe lehet összefoglalni.

Az 1848. III. t.-cz. 2. §-sa visszaélve azon régibb törvények rendelkezéseivel, melyek akkor hozattak, mikor a király Budán lakott, a király távollétében — tehát mindig, mert a király Bécsben lakik — a nádor- és k. helytartóra ruházza a végrehajtó-hatalom egész teljességét s ez esetre az ő személyét sérthetetlennek is nyilvánítja; a 3. §. pedig azt rendeli, hogy a k. helytartó ezen hatalmát a független miniszterium által gyakorolja s bármilyen rendelvezése csak úgy érvényes, ha egyik Budapesten székelő miniszter aláírta.

Ellenben az 1723-diki 1. 2. 3. t.-cz. (a pr. sanctio) azt rendelik, hogy a ki az austriai birodalomnak feje, az egyszersmind Magyarország és kapcsolt tartományain is, Erdélylyel együtt, elválaszthatlanul — indivisibiliter ac inseparabiliter invicem et insimul regendam et gubernandam — uralkodik és kormányoz.

No már az idézett 1848-diki törvény szerint az austriai birodalom császára és törvényes magyar király, a ki állandóul Bécsben lakik, éppen ennél fogva semmi hatalommal sem bír Magyarországon, hanem azt a nádor s illetőleg ministeriuma gyakorolja, mely sérthetlen nádor személyében hadat is izenhet a pr. sanctio szerinti magyar királynak. Ez valóban be is következett s ezen absurdum elől kellett mind a nádornak, mind a miniszerelnöknek Budapestről menekülniök. Ezen pr. sanctio-ellenes dualismusból következett azon szörnyűség is, hogy a

magyar király mást parancsolt a horvát bánnak s mást az austriai császár, mert valósággal a birodalom érdeke mást parancsolt, mint a független magyar miniszterium és különvált Magyarország képzelt érdeke. V. Ferdinánd ugyan ismételve megsemmisítette a m. független ministerium és pesti képviselő-gyűlés minden rendelkezéseit: a már egyszer ünnepélyesen általa megerősített törvényeket visszavennie a regia majestas nem tűrte, ámbár az 1848. III-at még megerősíteni se lett volna joga, mert a pr. sanctiot eltörölni vagy megváltoztatni nincs felhatalmazva sem az uralkodó, sem egyik tartománya a birodalomnak féloldalulag, miután abban gondoskodva van azon módrról is, miképpen fog az megszűnni. Azért kellett lemondani V. Ferdinándnak s egy új uralkodónak kezdeményezni az elkövetett törvényhozási nagy hibák orvoslását. De az akkori koronatanácsosok lépéseit sem vezette higgadt bölcsesség és szerencse.

Hát még a sok osztályfőnökök, ministeri tanácsos és a nagy államtanács mennyivel mulná fölül a mostani helytartótanácsosok és udvari referendariusok csekély számát?! Kell-e már ezen kölcsönös hibákért mindazon jót, a mit a pr. sanctio ránk nézve magában foglal, ellökni és mindazon rosszat, amit kivált az 1848. III. méhében hord, megtartani? Igaz, hogy szép vívmány az a független miniszterium. Nyolcz hazánkfiának *) mind 12,000 frt. fizetés, a kilenczediknek 64,000 frt! — csak ez egyből kiteltnék majd egy magyar királyi helytartótanács költsége.

*) A honvédelmi bizottmány már tízre szaporította volt.

Nem irigyeném én e sok szép állomást házamfiától, hanem a horvát is, a szerb is, a román is stb. rövid időn mind ily vívmányokat követelnének a jogegyenlőség elve alapján *) — és ugyan kérem honnan venni e ragyogó díjakat? A miniszterek lajstroma Bécsben is eleinte, míg a torlaszokról ujonczozta magát, ilyen hosszú volt, de már nagyon meg van kurtítva s 8000 frtnál többre a rendes fizetés nem is volt szabva. Az ősi alkotmányos igazgatásforma helyreállításának egyik főczélja ugyanis az olcsóbb kormányzás — a mi köznépünk hangulatával nagyon is megegyezik, mert ez már most legalább is olcsóbb sőt, szabad pálinka-főzést és dohánytermesztést reméll: de hogyan lehetne ezen adózások könnyítését még békésebb időkben is várni oly drága független miniszterium mellett, melynek költsége a Kossuth L. budgetje szerint már 1849-ben 45 millió deficitet fogott eredményezni? **)

*) Azóta, hogy e sorok irattak, egyrészben már be is következett.

**) Ezen deficitre a háborus időt fogják allegálni; de a független miniszterium és különvált Magyarország háboru nélkül nem gondolható s még békében is Poroszországhoz legalább egyenlő haderőt lenne kénytelen fentartani. Azonban még ily deficit mellett is az 1848. november végén előterjesztett határozat az adókivetés- és behajtásról, már csak a dohánymonopoliumot és bélyeget nem foglalta magában, melyek a deficit megszüntetésére elég forrásul sem szolgálhattak volna. S mindamellett hogy inkább deficitet türt el, csak hogy a nemzet adótól való irtozását kimélje, mégis a következő adórovatokat találjuk abban:

I. Földadó. 4%-tőlia a tiszta jövedelemnek, hol egyenes és nyilvános adatokból kitudható, különben a föld holdjának jövedelme 2—22 frtig megszabva.

II. Házaadó. Pesten minden szoba- és más helyiségért (istálló, kocsiszin, pincze, bolt sat.) 1 pf., másutt 30 ezüst krtól le 6 ezüst krajczárig.

Aztán egy 2—3000 frtos helytartótanácsos tiz annyit dolgozik, mintegy 12,000 frtos miniszter. Ezt elfoglalja a kiterjedett patronatus, melyet a nominalis király helyett valósággal ő gyakorol, — meg a pártalkotási gond és a tárcza-harcz, mely nálunk — a hol egy szolgabirósáért is készek az emberek csatát vívni — békés időkben oly dimensiokat nyerhetne, mint hajdan a királyválasztási pártoké. Csak ez az egy kecsegtető oldala van a független miniszteriumnak, a miért nem csudálkozom, ha a miniszterségre menendő népszerűségek az 1848-diki t.-czikkek sérthetlensége mellett állanak.

VIII.

Egyébiránt legyen miniszterium és nem helytartóság, ha ez inkább megfelel nemzeti büszkeségünknek: de az attributumainak nagy változást kell szenvedni, még diplomatikus elnevezésének is. A hosszú czimból ugyanis bátran elmaradhat a „független,”

III. Keresetadó. Minden más kereset vagy munka után 4%. Ide voltak számítva az ugynevezett regálék mind; köz- és magánhivatalok jövedelme; mesteremberek ez adót négyszeresen, kereskedők a tőke 6%-tos kamatja 4%-tőliát; dohány- és szivarkereskedők ezt duplán; pénztőkéké a kamat 4%-tőliát.

IV. Pálinkaadó. Az üst nagysága és a főzés minősége szerint 1 frttól 6 frtig akójától.

V. Italmérésiadó 2—15 frtig; vendéglősök duplán.

VI. Személyadó. Minden adókon fölül még az összes adó 1/10-ada.

VII. Távollévők adója, duplája minden vagyoni és személyes adóknak.

Mindezen adókat a kormánytól kinevezett adótárnokok és adórovók az általuk behajtott összes adók 2%-tőlijáért szedték volna fel.

Ha némelyek ezen rovatok közül máris igen súlyosok voltak, látnivaló, hogy nemsokára részint a deficit fedezése, részint a papírpénz bukása miatt, kétszer-sőt háromszorozódniok és más minden kigondolható adók neveit maguk után kellett volna vonniok.

mert ez minden lépten-nyomon a tilosba csábithatná, holott a magyar miniszter csakugyan nem lehet független a magyar királytól, a ki egyszersmind ausztriai császár is. Továbbá, mivel a magyar királynak atyai szive épp úgy köteles gondoskodni többi tartományai jóllétéről, mint kedves Magyarországáéről, nem állhat fenn az a magyarázata a miniszteri hatáskörnek, melyet Kossuth L. az 1848. aug. 16-diki pesti képviselőházi ülésben adott az általa hozott törvényről, hogy t. i. „az önálló katonai igazgatás is természetes kifolyása az 1848. III. t.-cikknek” — és per analogiam: az önálló pénzügy-, az önálló kereskedelem-, önálló külügyeké-is. Mert hogyan lehessen ezt összeegyeztetni ugyanazon szónok- és törvényhozónak ugyanakkor — mikor Jellachich — „Hannibal ante portas” volt — tett kijelentésével, hogy t. i. „ő az ausztriai néppel is barátságos egyetértésben kíván élni a kölcsönös jog és méltányosság alapján, mely alapon valamint mi, velünk coordinált állásban akarunk lenni az austriai néppel, úgy reméli, ez sem kívánja subordinált állásunkat?”

Hiszen éppen ezen coordinatio előtt állunk most is. Mily csapás, hogy akkor senki sem akarta megérteni, vagy komolyan venni a szónokot! Mennyi szerencsétlenséget kerültünk volna el a multban s jövőben! Ámde képzelhető-e ez a coordinatio a III. t.-cz. 2. sat. nagyon általános §. §.-saival? ha más a valóságos magyar király, mint a pr. sanctio szerinti törvényes uralkodó? ha a magyar miniszterium is teljes

függetlenségben igazgatja a haza közös honvédelmi, kereskedelmi, pénzügyi közlekedési sat. ügyeit az ausztriaiától, az ausztriai miniszteriumi is épp oly teljes függetlenségben a többi tartományokéit a magyartól? Ha megjelenvén egy hadsereg az Aldunánál, a magyar haügyi miniszter oly véleményben lesz, hogy annak barátságos céljai vannak s azért semmi védelmi rendszabályokról nem gondoskodik, — az ausztriai még éppen ellenkezőleg erősen meg lesz győződve, hogy annak ellenségesek a céljai az ausztriai birodalom iránt s azért ellenrendszabályokat sürget, minek semmi sikere nem levén, végre hadsereget indit Magyarországon keresztül, melynek a magyar miniszterium haderőket állit ellenébe? Ha a magyar külügyi miniszter egységes Olasz-és Németországot sürget, az ausztriai meg szövetségest és az életbevágó kérdés felett összeütközésre kerül a dolog? ha a magyar kereskedelmi miniszter a hazai ipar előmozdítása tekintetéből fölemeli a külföldi vas készítmények és a gyarmati czukor behozatali vámját, a minek következtében nagy tökéket fektetnek a honi iparosok vas-és répaczukorgyárokba, ellenben az ausztriai miniszter úgy vélekedvén, hogy a szabad verseny jobban előmozditja a gyáripart s a fogyasztó nagyközönségnek is hasznosabb, tehát leszállítja a vasművek vámját és a gyarmati czukorét még azért is, hogy több behozatal által a kincstár jövedelme szaporodjék és mivel a közbelső vámvonal már nem áll — mert ez többé fenn nem állhat — az ausztriai határokon bejön az olcsó vas, mely a magyar határokon vissza van utasitva, hasonlólag az olcsó czukor is — és mindezek folytán az uj ipar-válla-

latok dugába dülnek? — vagy tán éppen a régi vámvonalkat állítja helyre a magyar kereskedelmi miniszter az ausztriai készítmények ellen és ekkép elviselhetlen drágává teszi a ruházati kelméket, — az ausztriai meg a magyar bor, buza, tengeri, gyapju, szarvasmarha, bőr, zsir, fagygyu s a többi dus termékeinkre ró nehéz vámot, hogy ismét saját zsirunkba fuladjunk meg, mint 1715-től fogva panaszolták nem ok nélkül az ország Rendei szünetlen? — ha a magyar pénzügyminiszter „meghajolván“ a pipások millióinak egyhangu közvéleménye előtt, a dohánytermesztést és kereskedést egészen szabaddá és adómentessé teszi, ellenben az ausztriai, tekintve azon felette fontos körülményt, hogy a dohánymonopolium a terhei alatt alig lihegő kincstárnak netto 28 milliót hoz be, sokkal súlyosabb argumentumnak találja ezt, mint a magyar miniszter népszerűségi indokait s azt is fontolóra veszi, hogy ily rendszabálynak keresztülvitele kedvéért, éppen a magyar összes termesző- és kereskedő-osztály sőt az egész ország roppant kárára, ismét helyre kellene állítani a közbelső vámsorompókat, hogy egyfelől a Magyarországon e miatt származó hiány fedezve, másfelől a többi tartományokban amaz adó fentartva legyen? — képzelhető-e, mondom, e coordinatio és „bárátságos egyetértés, a kölcsönös jog és méltányosság alapján,“ ha száz meg száz és mindennap előforduló hasonló ellenmondások esetében nincsen egy és ugyanazon pr. sanctio szerinti királyi hatalom, mely „indivisibiliter et insimul“ uralkodván mindenik országán s parancsolván mindenik miniszteriumának, azok legtermé-

szetesebb megoldását önmagában találja, — a midőn egy oly alkotmányos, mérséklő testület belátásától lesz támogatva, mely a szövetséges országok minden hazafiui érzelmeit, és legfelvilágosodottabb értelmiségét fogja képviselni?

IX.

Ha Ausztriának nagyhatalmi állása Magyarországnak nélkül nem gondolható, ámde Magyarország 1848 előtti integritása sem képzelhető a *pragmatica sanctio* hí megőrzése nélkül. Ez annyira meggyőződése volt régen minden magyar állam-férfinak, hogy elvégre *communis locussá* vált és a mindennapi *phraseologiába* ment át. Meglehet, hogy éppen ezen mindennapisága miatt lett az eredetében oly komoly meggyőződés kifejezése lassankint üres hanggá: megmaradt a héj, de kiaszott belőle a bél.

Az utolsó pozsonyi országgyűlés márt. 4-diki ülésében Kossuth Lajosnak „Országgyűlési teendőink“ iránt elfogadott indítványában szóról szóra e hely fordul elő: „... lehetetlen aggodalommal nem tapasztalnunk a nyugalom bomladozásának azon jeleit, melyek a *pragmatica sanctionál* fogva velünk egyesült birodalom némely részeiben mutatkoznak s melyek súlyát a legujabb külesemények előreláthatlan fejleményei sokszerűen növelhetik. Nem akarjuk Felséged atyai szívét a bomladozás ama jeleinek részletes felemlegetésével szomorítani, nem a pénzviszonyok tekintetében már is érezhető hatást fejtegetni: de a hűség ösztöne s arajtunk

fekvő felelősség kényszerít kimondani, hogy mi valamint a jelentkező bajok valódi kutfejét és saját elmaradásunk egyik főokát is a birodalmi kormányrendszer természetében találjuk; úgy erősen megvagyunk győződve, hogy Felséged az elkövetkezendő balesemények legbiztosabb óvszerét hű népeinek legbarátságosabb egyetértését, a monarchia különböző tartományainak legerősebb forrasztékát s mindezek által felséges trónjának s az uralkodó háznak legrendithetlenebb támaszát abban találandja fel, ha fejedelmi székét minden uralkodói viszonyai-
ban, a kor szükségei által multhatatlanul igényelt alkotmányos institutiókkal környezendi... „Ez idézet ékesen bizonyítja egy felől a szokásossá vált ragaszkodási phrasisok ürességét; de másfelől a bekövetkezett események is megmutatták, hogy a pr. sanctio ránk nem idegen kezek által vert bilincs, nem pusztán a szelíd hódítás formulája, hanem valóságos életelv, a fenmaradás conditio sine qua non-ja. Ha Ausztriának az a nagy hatalmi állás, a magasabb politikai lét föltétele, ám nekünk nem csak a politikai, hanem a társadalmi létnek is föltétele. Mert a nélkül Ausztria marad egy német szövetségi majd első rangú állam, ámde mi leszünk lengyel respublica, melynek kérdés: lesznek-e utolsó vigasztalásul Augusztjai és Leczinsky Szaniszlói. A *pragmatica sanctio* minket elsővonalban az ausztriai népek szövetségeseivé tesz, de második vonalban a nagy Németországgé is. Mert lehet-e az ausztriai birodalom tartós megtámadását Magyarország vagy Erdély felől föltenni a nélkül, hogy a német szövetség közvetlen vagy közvetett segédelmét is fel ne tegyük? Ezen állás, ha az érdek-

lett birodalmi népességek felvilágosult egyetértése által megszilárdul, és egy a *pragmatica sanctio* értelmében egyesült állami népszövetséggé fejlődik ki, nagyobb biztosságot fog nyújtani az ausztriai birodalom népeinek mind nemzetiségi, mind társadalmi kifejlődés tekintetében, mint pl. Schweiznak vagy Belgiumnak a hatalmak által kezeselt territorialis semlegessége. Mert ezeknek biztosságát, saját gyengességük mellett, csak ideig-óráig védi a hatalmak féltékenysége; ellenben az ausztriai népekét a birodalom nagyhatalmi állása mindig kétségen kívülé teszi, és ha az oly kívánatos szíves egyetértés az alkotmányos téren találkozott és megbarátkozott, eddig csak mostoha testvérek között megszilárdul: akkor minden kultámadások- és háborításoktól mentten haladhat tovább nemzetünk a *cultura pályáján*, mellyen rövid idő alatt és újabb időben oly nagy lépéseket tett előre. De ha ez a biztosság a mi nemzetiségünknek oly szükséges, oly kívánatos: megengedheti-e másfelől a mi büszkeségünk s méginkább igazság-szeretünk azt, hogy nekünk a szövetség jóitéményét a birodalomnépei ingyen adományozzák? Egy képzeleti, nem-magyar „dunai királyság“ költségeit, már 1848-ban 45 millióra számított deficitjével együtt, türelmesen viselnők azon kilátásért, hogy benn szünetlen zenebonáktól, kívülről pedig minden oldalról környező ellenségek ránkütésétől remegjünk, s legjobb és képzelhetlen esetben: miveletlen, félbarbár, pásztornépekkel éljünk egyességben, melyet még a geografia is lehetlenségnek tanít: és oly népek szövetségét, melyeknek miveltsége, iparossága és becsületessége ránk csak hasznót árasztthat, ridegen visszautasítanók, vagy csak ingyen kívánnók? Nekünk a közös

állam közterheiben tehetségünkhez mért, igazságos részt kell vennünk: mihelyt ez általunk ki lesz mondva, azonnal megszűnik a deficit a birodalom háztartási költségvetésében és a feleslegzett adók leszállítására biztos kilátásunk lesz. Mert kezünkbe lesz téve a hatalom az országos és birodalmi alkotmányos testületek jogánál fogva megakadályozni, hogy a pénzügyek gyeplőjét szédelgők ne ragadják kezökbe. És az oct 20. diploma II. és III. pontjaicsak általánosságban érintik a közös tanácskozás alá vonandó tárgyakat, míg a részletek meghatározása a fejedelem és birodalom tanácsosainak van fentartva, s így részben nekünk is, ha t. i. mi a mérséklet határai között megmaradni tudunk *) és hazaszeretetünket statusból cseséggel párosítjuk. A magyar országgyűlés megbízottjai ugyanis összeülvén a többi tartományok gyűléseinek megbízottjaival, közös tanácskozások és érett megfontolás után szabják meg azon határokat, a hol úgy honvédelmi, mint kereskedelmi és pénzügyekben a szövetséges birodalom kormányának illetékessége kezdődik s az egyes országos individualitásoké végződik, magától értetődően, hogy a külügyek vezetése csak a birodalom közös kormányát illeti — még az 1848: III. 13. §. sem igényelvén a felségoldala melletti miniszternek ily ügyekbe való beavatkozást. Az éjszakamerikai Egyesült-államok szövetsége is ily alapokon nyugszik, — és ha az most bomlani indul, oka azon mély ellenmondás, mely a déli és északi

*) Emlékeztetjük az ellenkező érzelmiéket Kossuthnak az 1848. júl. 11. diki képviselő-ház ülésében hozzájuk intézett szavára: „... Egy nemzet, midőn a szabadság kivívására törekszik, legkönnyebben jut a szolgaság jármába az által, hogy túlhág a korlátokon.“

államok társadalmi rendjében csaknem megoldhatlanul létezik, midőn ellenben az ausztriai birodalom tartományainak társasági állapotjában ily ellenmondásnak távolról sincs semmi nyoma, sőt a nemzeti saját jellemén kívül, még a szokásokban sincs már, kivált a műveltség központjaiban, semmi különbség. Mi visszatartó, vagy az 1791: 10-ben kifejezett függetlenségünkre nézve fenyegető lehetne abban, ha Magyarország megbízottjai, a többi tartományokéival együtt tanácskoznának a közös kül-, pénz-, had- és kereskedelmi ügyek irányzása felett? Nem kiterjedne-e inkább épen ez által politikai hatalmunk, midőn eddig csak egyedül belügyeink intézésére, a királyi mellőzhetlen jóváhagyás mellett, szorított befolyásunk, egyszerre az egész birodalom és közvetőleg Európa sorsának eldöntésében is kezdené magát éreztetni? Magyarország és a magyar nemzet nagysága, mely hajdan egy Nagy Lajos, egy Hunyadi Mátyás alatt csak ideiglenes, az uralkodó egyénlángeszéhez kötött tünemény volt, csak most nyerné meg tartós jóvendőjének állandó alapjait. Csak most kezdene a világ beszélni magyar államférfiakról, mikor azok döntő szavának súlyát éreznék, — holott ellenben régen csak főpapokról, ujabban pedig Kaunitz, Thugut és Metternich mindent absorbeáló befolyása alatt, nem hogy senkiről sem hallott, de nem is tudhatott semmit. És nem hogy fenyegetve lenne hazánk függetlensége, az 1791: 10. értelmében, az által, hogy a többi tartományok kiválasztottjaival a mieink is egy asztalnál tanácskoznának a legfőbb államügyek felett, hanem épen ebben találná legvalódibb biztosítékát, mert a közös szabadság féltékenysége elég erős lenne féken tar-

tani minden jogtalan uralkodási szándékot. De másfelől, miután a közös birodalom kormányában a régi örökös tartományoknak is megadott alkotmányos igazgatás-forma következésében, az ellenmondás ki-egyenlítő, a kétféle irány eltűnve lesz, az eddig minket nem ok nélkül nyugtalanított alkotmányosság-elleni törekvésnek sem lesz szükséges indoka, — már pedig az igazgatási formák nem pusztán uralkodói egyének hajlamainak szoktak eredményei lenni. És végre, ha Schweiz, olasz, német és francia cantonainak képviselői meg tudják érteni egymást a szövetségi gyűlésen: miért ne Magyar-, Cseh-, Stájerország s a többinek megbízottjai a bécsi szövetséges vagy birodalmi tanácskozásban? Magyarország megmutatta, hogy oly férfiakkal dicsekedhet honfiai sorában, kik a bécsi tanácskozásokban is meg tudják hódítani a többséget igazuk ékesen szólása által, — s ha a mi ország- vagy megyegyűléseinken megjelennek a horvátok, románok és szerbek: mi ellenmondás van abban, hogy mi és többi hontársaink meg a németek, csehek, stájerok, tiroliaiak stb. legfőbb tanácsában jelenjünk meg?

Két ut áll előttünk:

Az egyik a békes továbbfejlődés állandóul biztosított útja, oly népek frigyében, kikkel századok jó és balszerencsáját osztottuk, s a kik kaján szemekkel nem tekintenek ránk, hanem szoros, szíves barátság-ra tárt karokkal jönnek élénkbe, — helyreállított, a korhoz idomitandó ősi alkotmányunk és egy még ifju, edzett jellemű fejedelem vezérlete alatt, ki oly fiatal korában már is az életnek nagy iskoláján ment keresztül, és a ki — mint legújabb tettei fényesen

bizonyítják — tud uralkodni, mert tudja magát mérsékelni; *)

Másik a forradalom útja, veszélyes kalandokon keresztül bizonytalanabb bizonytalanabb és tarthatatlanabb állapotok felé, melyekben csak egy a bizonyos: a haza elpusztulása, — támaszkodva egy eszmére, mely megszületni nem bír — az egyesült Olaszországra, mely megint maga is támaszkodik a francia államfő oly hajlandóságára, melyeket utóvégre is csak Franciaország érdekei fognak szabályozni, a melyek megint nem lehetnek állandó ellentétben Európa rendezett államkormányai érdekeivel, — mint 12 év előtt támaszkodtunk az egyesült Németországra Frankfurtban, a honnan most sympathiákat ugyan csak nem várhatunk, ellenben számítva most a francia lapok és né-mely egyéni nagyravágásokra, melyek Ikaruséhoz hasonlitanak . . .

Ilyen támaszkodások és számítgatások mellett, ily bolygóttűzek után indulva, posványba jutunk t. hazámfiak, **) a melyből nem fog kihuzni sem III. Napoleon, sem Franciaország, mert, a mint Kossuth Lajos 1848 jul. 11-dikén mondotta:

„Franciaország messze van. A francia sympathiákra támaszkodhatni. Lengyelország is csak sympathiára támaszkodott; a sympathia megvolt, de Lengyelország nincs többé.“

Aztán végre azt is fontolóra kell venni, a mit a gyászos emlékü gr. Batthyány Lajos — későn látva be az örvényt, melybe természetellenes másallian-

*) Qui par des longs malheurs apprit à gouverner,
Calma les factions, sut vaincre et sut pardonner.

Voltaire: Henriade.

**) Benne vagyunk már!

ce-a a forradalommal vezette a pesti alsóház aug. 16-diki ülésében, mikor 200,000 katonának kiállítása és a birodalmi hadseregtől — az országgal együtt — elszakasztása iránti törvényjavaslat volt tanácskozás alatt, — midőn hiába figyelmeztette a képviselőket törekvésük sikertelenségére, beszéde végén mondott: „Természetesen, hogy ha a törvény nem szentesítetik, a miniszterium lelép. S még ez magában nem lenne baj, hanem mi lesz azután? A nép ő Felsége mellett nyilatkozik!”

Azért a romai intésével végzem:

Per vos, Quirites, et gloriam majorum, tolerate adversa et consulite rei publicae!

MÁSODIK RÉSZ.

Országgyűlés után.

Motto: „En illa, illa, quam saepe optastis, libertas, praeterca divitiae, decus, gloria in oculis sita sunt; fortuna omnia ea victoribus proemia posuit!”

Catiline (Sallustnál).

Exiles are the worst of all advisers.

Macaulay.

(Minden tanácsadók közt legrosszabbak a menekültek.)

I.

Ha a magyar nemzet már elnémulni kényszerült, de eddig egyedül látható és hallható közvéleményét, a megyei és városi hatóságok bizottmányait és képviselő testületeit oly kritikai areopagusnak tekintjük, melytől sehová sincsen fellebbezés: úgy az aug. 22-dikén fejedelmi parancs és katonai erő fenyegetésével szétrobbantott országgyűlés legdicsőbbike volt minden hazai törvényhozó gyűléseinknek, s éppen azért egyedül vivta ki magának azt a rendki-

vüli megkülönböztetést, hogy a haza majd minden törvényhatóságai által a nemzet hálájára érdemesnek nyilváníttassék és azoknak solidaritása minden szavai- és cselekedetiért felajánltassék. Vakmerőség lenne — par le temps qui court — ily egyhangu vélemény megítélésére vállalkozni: ez az időnek és annak eseményei későbbi pragmatikus megirójának lesz feladása. Azonban már most sincs idején kívül megvizsgálni és kellő világba helyezni azon elemeket, melyek e közvélemény egyhangu ítéletének tárgyát és magukat az ítélőszékeket alkotják: az ítélet revisioja hadd maradjon a jövőnek.

Az országgyűlés az 1848-diki törvényekért halt meg. E törvényekről már az I. Részben, mely egy „Restauratio vagy Revolutio?” című röpiratban szólottunk, és most csak annyit jegyzünk meg, hogy ámbár az országgyűlés Deáknak felséges egyzszerűségű ékesen szólásával és fölülmulthatatlan Corpus-jurisbeli jártasságával mutatta meg, hogy azokban semmi új nincs, és azok mind csupa ismétlései ősi alkotmányos törvényeinknek — minthogy a Corpus jurisban is, mint a Koranban, minden megtalálható, a mire egy éles elméjű ügyvédnek alkalmi szüksége lehet — és valóban hogy is ne lehetne egy nemzet nyolcz százados életében valami analogiát találni akármi új esetre? — mi mégis azon szabadsággal, mely egy szabad nemzet fiát megilleti, bátrak vagyunk azon véleményt kijelenteni, hogy azon törvényekben semmi új sincs, sőt ellenben minden új, úgy az, a mi a nép jogait határozza meg, valamint az, a mi a királyság jogait mellőzi el.

Az országgyűlés a törvényes koronázás conditio sine qua nonjává tette ezen törvények elismerését a

fejedelem részéről; a fejedelem pedig — kinek nagybátyja éppen azért engedte át trónját még életében, mert azon törvények szentesítése által a birodalom a feloszlás örvénye széléig, Magyarország pedig egy csaknem példátlan hazafi-háboru siralmi- és az april 14-ki gyászos végzésig jutott volt, — csupa alkotmányos formalitás kedvéért nem lehetett hajlandó oly gyászos eredményeket szülni törvénye ke telismerni, melyek megtartására lelkesmeretében kötelezve sem lehetett, — mert öngyilkosságra semmi törvény sem kötelezhet: — mi volt tehát természetesebb és észszerűbb, minthogy uralkodói, törvényes jogával élve, egy ily indulat által ösztönözött országgyűlést a jobban meggondolás idejéig haza küldjön? — Azt is egészen logikai következetességűnek találom, hogy a megyei bizottmányok sat. az országgyűlés magaviseletével és eredményével annyira meg voltak elégedve, sőt elragadtatva, hogy egy némelyik, küldői előtt számoló képviselő, minden társában egy-egy Regulust, Fabius Maximust, Fabriciust és Cincinnatust mutatott be hallgatónak: mert a bizottmányok, mind 1848 édes szülöttei és szülői, paricidiumot és suicidiumot követtek volna el, ha másképen ítélnék.

Részemről, ha az olvasó nekem egy ítéletet az országgyűlés felett elnézni mégis szives lenne, annak csak az izlése ellen mernék kifogást tenni: hogyan volt képes annyi eszes és mivelt ember több mint három hónapig rágódni oly cadaveren, mint az el-esett bureaucratia! Ez teljességgel megfoghatatlan volna távolabb álló politikai indokok nélkül, melyek, persze, elég világosan megmagyarázzák, hogy ezen rossz izlésű eljárás csak a kívülről várt, de be nem következett döntő események foglalója volt.

És éppen ezen még folyvást várt és még mindig bekövetkezni nem akaró döntő események szolgálnak kulcs- és vezérfonalul az oct. 20-dika óta hazánkra sulyosodott irtóztató bonyodalomban.

II.

Midőn Ausztria két év előtt az olaszországi háboruba indult, melynek kimenetele előre látható volt, az a vélemény kezdett elterjedni Magyarországon, hogy Ausztriával többé nem békülünk: a közvélemény gyeplője láthatólag az emigratio kezébe került volt. Mégis midőn a Lussin-piccolo- sőt Fiumeig vezetett invasio csak egy katonai ostentativá törpült s a sűrű ködbe burkolt honfiui remények hideg vízzé váltak, a békélési hajlam is újra föléledt s a nemzet élénk részvéttel kísérte azon magyar államférfiak fényes tanácskozásait a megerősített birodalmi tanácsban, kik a fejedelem bizalmát tisztelve, a béke utjának egyengetését magukra vállalták, s nagy ügyismeretük, mély belátásuk, valamint kitűnő parlamenti jártasságuk által a figyelmes Európa előtt az ausztriai birodalom bajait úgy, mint az azok megrovására vezető egyedüli utat és módot kiderítették s ezzel a hazánkban 12 évig sikertelenül próbált és elkeserítő politikának gyökeres megváltoztatását legközelebbi kilátásba helyezték.

Midőn ezen nagy és igaz hazafiak közreműködésével az oct. 20-ki diploma — a varsói találkozás miatt ugyan kissé elsietve — megjelent ki, tagadhatnánk, hogy a nemzet hasonlíthatatlanul nagy többsége a legkellemesebb meglepetésnek örvendett —? Az ország területi épsége, a magyar nemzetiség történelmi állása, a közigazgatás függetlensége és nemzetisége

helyreállítva! és csupán a közel kilátásban levő országgyűlésig hagyva meg az igazságszolgáltatás és közadóztatás addigi rendje, melyek fennakadása az állam és társaság gépezetének is megakadását vonandotta maga után. De mennyivel nagyobb volt az avatatlanok meglepetése, mikor a következő napokon megjelenő hazai hírlapok, melyek után a nagy közönség véleményét szokta idomítani, mély hallgatással tüntették ki magukat! Az emigratio intésétől függő lapok nem tudtak, a többiek nem mertek vélekedni. Nemsokára megérkezett a *mot d'ordre*. A lapok Kossuth ő excljának egy barátjához irt nyílt levelét közölték, melyben a nemzetnek az oct. diploma visszautasítását és az 1848-diki új alkotmányhoz ragaszkodást ajánlja, kijelentvén — ha nem csalódom — egy másik levelében azt is, hogy Olaszország valamint Magyarország szabadsága Ausztria fennállásával meg nem férhet: tehát — — *delenda Austria!* *)

Az adott utasítások — nem a kancelláréi — szerint a megyék siettek magukat a 48-diki alapon rendezni, adót pedig, még az egy évvel előbb érkezett s némely helyen falragaszokban is megjelent utasítások nyomán, nem fizetni. Némely megye-újraalkotók képzelődésében már ama boldog Eldorado révéhez közeledett nemzeti hajónk, hol nincs felsőbb-ség — mert a királyt nem ismerjük el, mivel nincs megkoronázva és hogy soha meg se is legyen koronázva, arról gondoskodunk, oly föltételeket szabván elibe, melyeket ő alá nem írhat a kancelláriát, helytar-

*) Ezen manifestatiokat a kelet szerint idézni fáradságra méltónak nem tartom, mert minden újságot olvasó emlékeztetésben vannak.

tótanácsot, egy szóval semmit, a mit a törvényesen meg nem koronázott király nevezett ki, el nem ismerünk — a megyét, azaz enmagunkat kivéve; miniszterium sínes, amely in theoria nekünk parancsolhatna, mert azt, Istennek hála! meg a király nem akarja elismerni. És így csak magunk vagyunk egyedül uralkodó-hatalom az országban; mi senkinek sem adózunk, nekünk azonban a megye minden lakosa adózik és — jóismerőseinket, rokoninkat s pajtásinkat kivéve — utat csinál félreeső falubeli alispáni kastélyunkhoz, mi alatt az elvonult német tisztviselők után leszakadt hid az országuton úgy marad, leszakadva — ne hogy a németek rajta visszavonuljanak, vagy a nép a túlterheltség miatt morogjon — a vásárookra járó nép kerülhet — azonban ha mégis valami tagosításban elkövetett csalárdság miatt zenebonáskodni kezdene... maradt még azokból az együgyű német bakákból egykét század a szomszéd városban, azok helyre fogják állítani megrendült tekintélyünket. De hogy ezen paradicsomi állapot ne csak ideig-óráig tartó, hanem állandó is legyen — mert azt még sem tehetjük föl, hogy azok az együgyű jágerok és dsidások mindig csak a mi tekintélyünket fogják fentartani — tehát az újabb felsőbb rendeletek — nem a törvénytelen kancelláréi — nyomán, saját testőrseregről is gondoskodunk: honvédségélyező-egyletek czime alatt a néhai honvédsereg romjai felett lustrát tartunk, és elkészítjük azon nagy nemzeti hadsereg rámaít, mely nekünk — juvante Garibaldio, Türrio et Klapka — még vagy 100 vármegyét kerít kormányzásunk alá! Ezt mi mind a szentséges és sérthetetlen 48-diki törvények értelmében tesszük, melyekre mi 12 év

lefolyta alatt, mint annyi vész és szerencsétlenség egyedüli forrására, még álmunkban sem gondoltunk, sőt ellenben az egekig magasztaltuk azon kipróbált igazi hazafiakat, kik a sanyargató korszak alatt nem egy kísérletet tettek a fejedelem- és kormányánál a 48 előtti, bár összbirodalmi érdeken módosított, állapot helyreállítására, — most azonban, az emigratioi evangelium kijelentése nyomán, egyszerre csak abban találjuk minden üdvünket, vagyis az Ausztriától képzelt menekülhetés egyes-egyedüli útját. Azért is nem csak minden megye tisztikarát és bizottmányát állítjuk ki a 48-diki férfiakból, hanem a lehetőségig ily edzett Ausztria-gyűlölő vállakra tesszük a fejedelemmel kibékülésre hívott országgyűlési képviselés nemes terhét is. Ugyis lett, a mint édes honuk határait kerülni kénytelen és a számkivetés könnybenázott kenyérhéján rágódó, a jövődöbe messzelátó evangelistáink kiszámították: már az esztergomi országgyűlési praeliminare az oct. diploma hűség- és állhatatosság-jelentő kék színét a 48-diki utolsó cseppvérig ellentállás veres színével váltotta fel s az aprilisi országgyűlés már biborszín-kedélyben jelent meg. Természetes; mert az oct. diploma kijelentéseihez ragaszkodó felsőbbbségig szabadságosok beküldését, adóbehajtást s t. eff. törvénytelenégeket követelt tőlünk, melyek a mi loyális érzelmeinket láng-pirosságig hevítették fel. Az országgyűlésen, proforma, két pártra oszlottunk. Hanem a lényegben semmi különbség sem volt közöttünk, csak a formában. Az egyik némi udvariassággal akarta kimondani Ausztriának: *allez vous promener!* — a másik minden cerimonia nélkül, — s az uralkodóval, a ki összehitta s a kivel a koronázás előfeltételeit kellett

volna meghatározni, még szóba sem akart állani, annál kevésbbé ismerte el uralkodói jogát, sőt szokott címét is.

Ez így egészen természetesen, következetesen és tökéletesen az elfogadott emigratioi evangelium értelmében volt. Mert minő csunya következetlenségbe esünk volna, ha a tényleges hatalmat hirtelenkedve elismerjük, sőt reá a koronázás ősi és ünnepléses szertartása által az ország népe előtt a szentség és sérthetlen törvényesség jellemét nyomjuk? — midőn a proféta már nagyban nyomtatta a bankót Londonban, minek segélyével az invasio s annak élén — vagy talán inkább hátulján — az új dunai király hazánkba bevonulandó volt. Erre az udvariasabb pártra különben nagy szükségünk volt, nehogy az egész országgyűlés az illoyalitás és párttűzés bélyegét viselje magán, hanem gondoskodtunk arról, hogy többségre ne vergődjék, nehogy csupa illedelméből nagyszerű reményeinket dugába döntse. Hogy ezek valóztatására időt engedjünk — mert 100 millió forintot még papirosból sem lehet 24 óra alatt s még egy profétának sem előteremteni, annál kevésbbé hadiseregeket és azok elszállítására elegendő hadnaszádot, — tehát azalatt azzal mulattuk magunkat, hogy mindegyikünk rendre gyakorolta magát a burocracia cadaverének bonczolásában. Ez ugyan oly borzasztó szagot terjesztett el, hogy a közönség undorodása már a tetőpontra hágott s még a szolgáltatunkbeli hűséget soha megtagadni nem merészelt napi sajtó is gorombáskodni kezdett volt ellenünk. De a mi hazafiságunkat az avatatlanok türelmetlensége zavarba nem hozhatta, és a mi az izlést illeti, abban kényeskedni férfiasnak nem tartottuk. Azon-

ban egy váratlan incidens nagyon megzavarta várakozásainkat. A „tényleges hatalom“ elvégre világosan belátván, miért lavirozunk mi oly hosszasán, a londoni magyarbankó-gyártás ellen pert indított, az angol becsületesség védelme alatt meg is nyerte s az új Kossuth-bankónak épen ellenkező sorsa lett, mint a réginé: — vízbe áztatták; de azok legalább Day és fián kívül senkit sem áztathattak be. E szerint az invasio kincstára vízbe esvén, jónak láttuk kissé ildomosabbnak lenni s a visszautasító határozat helyett az udvariasabb feliratnak egy pár szavazat-többséget rendeltünk. De mialatt annak egyes pontjai felett vitatkoztunk, hirt hoztak az ujságok, hogy profétánk a bankóprést megmentette s a Como tavánál, az inspe olasz király védpaizsa alatt újra felállította s egy volt osztrák pénzügyi tiszt közreműködésével újra szorgalmasan dolgozik vele. Erre újra föléledvén reményünk, egy mármaros medvét szabadtottunk el — ut venia verbo — mely neki rontván a már majd kész feliratnak, azt oly otrombán összegázolta — megtagadván a fejdelemtől uralkodói címét és törvényes örököségi jogát is, — hogy szerzője elutasította magától az atyaságot, a mi minket megint zavarba nem hozott, hanem egypár caprerai és montenegroi kőszá hirre siettünk az ekként „határozat“-tá amendőrozott feliratot magunkévá tenni s a „tényleges hatalom“-nak mihez-tartás végett felküldeni. — Nem beszélem el szégyenünket, a mi ezért talált; hiszen Pest utcáin sem mertük már mutatni magunkat, hanem az európai közvéleményt, melynek birtokával addig dicsekedtünk, ezzel jó formán elkoczkáztuk. Azért egy percze szí-

vünkre is vettük az uralkodó atyai és kiméletes intését, a ki ellentünk a magyar király jogait védeni kénytelennek nyilatkoztatta magát, — s az udvarias feliratot helyreállítva terjesztettük ő Felsége clibe. De már a bizodalom alaposon meg volt rendítve s ő Felségének hihetőleg elég biztos értesülései voltak az iránt, hogy a magyar országgyűlésen külföldi ellenségek cselszövényeivel kell küzdenie. Azért is midőn előbb kijelentett alkotmányos szándékaihoz állandó ragaszkodását újra kinyilatkoztatta s minket ahhoz alkalmazkodásra intett, mi pedig egy felséges prókátorsággal fogalmazott újabb feliratban Tallérossy Zebulonnal szólva: „Kimondtuk, megmondtuk, elmondtuk mindent, elmondtuk még az unokáink unokái által elmondandó dolgokat is“, hogy t. i. még sem engedünk s nem adunk fel semmit 1848-ból, sem a királyért, sem a birodalomért: ő Felsége az országgyűlést, „mely öt hónapi együtt-ülés alatt semmi méltányos várakozásnak meg nem felelt és magasztos hivatását egészen félreismerve, még a kiegyenlítés fonalát is elszakasztottnak azért nyilvánította, mert oly követelések nem teljesítettek, melyek hordereje a megengedhetőség határain messze túlterjed“ — feloszlatta s minket haza küldött, még pedig erővel is, hogyha engedelmeskedni nem akarnánk. Mi pedig örvendőve, hogy az erőszakkal fenyegetés által még némi martyromi auréolehoz is juthatunk, nagy bölesen egy óvásunkban kijelentettük, hogy „mivel itt többé tanácskozásról szó nem lehet, az önkényes erőszaknak engedünk“ s ezzel egy kedélyes lakomán egymástól bucsút véve, hazamentünk babérainkon pihenni.

És ime, ez az utolsó, annyira dicsőített országgyűlésnek rövidbe foglalt legbensőbb története!

III.

Ez rágalom! fogják kiáltani mindazok, a kik restelik, hogy az országgyűlésen rájuk diktált véleményt nyilvánítottak, vagy a kik most kénytelenek belátni, hogy rosszul számítottak. Megengedem, hogy rágalom, ha elfogadjuk a főispán nézetét, melyet nem rég a megyei bizottmányok betiltása alkalmával a kancellárhoz intézett levelében fejtett ki, miszerint ő „a törvényesen meg nem ajánlott adó behajtását és ujonczok állítását sem a magas trón, sem a haza javával meg egyeztethetőnek jólelkismerete szerint nem találja“, de azért a sem törvényes kancellária, sem törvényesen megkoronázott fejedelem által ráruházott főispáni méltóságot megtartani — mivel officium non fallit — lelkismeretében jónak találja. Az állami életnek ezen nézet szerinti megítélése részünkről nagyon naiv felfogásra mutatna, ha mások is hajlandók lennének a dolgot ily ártatlan szempontból tekinteni. De mikor mi az adót, mi nélkül mai korban az állam és a trón egy napig sem állhat feun — nem ajánljuk meg, a katonát pedig, mi nélkül a külellenségtől fenyegetett trón és állam folyvást veszélyben forog, megtagadjuk épen akkor, mikor az olasz király Ausztria ellen 300,000 ember kiállításán dolgozik, — sőt mindazt, a ki valamelyiknek beszolgáltatására segédkezet nyújt, hazaárulónak jelentjük ki; akkor a mi lelkismeretünk egészen sajtáságos felfogása szerint a „magas trón“ java abban áll, ha elbukik, a haza java pedig abban, ha az állam felbomlik. Már pedig épen ez az, a

mire Kossuth ő excája és Piemont folyvást unszolnak és biztatnak. Az első nem rég tette közzé új haditervét, mely minden bizonnyal a „sublimior“ had- és számtanra van alapítva, melynek feltalálója egyenesen maga K. ő excája. Ugyanis Magyar-, Erdély-, Horvát- és Tótország együtt számlál 15 millió lelket, kik mind ő excája hű alattvalói és parancsaira minden pillanatban készek az ágyu torkába rohanni — mint rohantak a magentai és solferinói napok alatt, mikor Magyar- és Erdélyországon jóformán katonaság sem volt; — ezen 15 milliót Ausztriától elvéve és Olaszországhoz adva, teszen 30 milliót, ezen 30 milliót az olasz 22 millióval egyesítve, tavasszal 52 millióval támadják meg Velenczét, a mi csak egy fölöstökre való lesz, — mint Horvátország irányában méltóztatott volt ő excája az 1848-diki pozsonyi országgyűlésen kijelenteni, — s akkor aztán Ausztria végképen eltöröltetik a földszínezéről. Erre ugyan a turini félhivatalos „Opinione“ azt jegyzé meg, hogy „csevegéssel, meg gondolatlan politikával és dicsekvéssel, melyen egész Európa nevet, nem szabadítjuk meg a lagunák királynéját“; de azért hazánk nadrágos intelligentiájának nagyrésze hiszen az ily tervekben — a gatyás egy sem — és innen származnak az oly hatalmas megyebizottmányi decretumok, mint a minőt Szathmármegye aranytollazott jegyzője tett fel, miszerint e megye visszautasít minden felsőbbbségtől, mint törvénytelen dicasteriumoktól jövő rendeletet, félbeszakít velök minden közlekedést, más szóval, a diplomatiái összeköttetést felmondván, magát független hatalomnak declárálja, és tán hadat is izenne, ha volna, mivel; a kis Közép-

Ausztriával-e vagy a nélkül?

Szolnok pedig a Helytartóság honvédségélyező-egyletet feloszlató rendeletének — kemény megdorgálás kíséretében — kijelenti, hogy nem hódol, az egyeletet fel nem oszlatja, sőt ezen elhatározását minden hatóságokkal tudatni fogja — ahhoz ragaszkodás végett. — Ha ezek és ezekhez hasonló számtalan tünemények nem szolgáltatnának eléggé meggyőző tanúságot a megyei 48-diki bizottmányok és az általuk alkotott országgyűlés gondolkozása módjáról, ám hagyjunk szólni egy kétségtelen tanut, az emigratio sokáig hivatalos publicistáját, Horn urat, kinek K. ő excájától s a többi főnököktől eredő tanácslásait evangéliumképen fogadták hazánkfiak. Horn ur már most belátván, hogy az emigratio tanácsai nyomán galibába jutottunk, megmossa az ő ártatlan kezeit — a mint egykor böles Falkunk is tenni fogja — s im így leczkézi a „Revue contemporaine”-ben az ő és menekült társai segélyével elcsábított magyar nemzetet:

„Magyarország a népek solidaritásának eszméjétől megragadva s elcsábítva, két év óta hozzá szokott, hogy külföldre irányozza tekintetét s ügyeinek jobbra fordulását valamelyik testvérmemet, vagy kormány közvetlen vagy közvetett támogatásától várja . . . Magyarország nem gondolja meg eléggé, hogy napjainkban különösen alkalmazható ama közmondás: segits magadon s Isten is segít rajtad! s ez minden nagyított rugója. . . A nép-egyetemesség ugyanezen álfogalmának tulajdonítható, hogy ma lefegyverezni engedi magát Magyarország s a befolyás, szerencse és hatalom mindazon eszközeit elvéteti magától, melyeket egy év előtt az osztrák kormánytól kicsikarnia (?) sikerült. A

nélkül hogy tudnák (?), erre támaszkodtak azon megyei és városi képviselő-testületek, melyek csekély loyaltási forma miatt feloszlattatják magukat s azt hiszik: a tudvalevő segítséggel könnyű lesz mind ezt visszanyerni. Kezdi már belátni Magyarországon, mennyire szerencsétlen volt e hibás felfogás!”

E tanúság a forradalmi conclave egyik tájától jövőn, hitelességét a jelen esetben kétségbehozni nem lehet.

Ennyit az országgyűlés titkos történetéhez.

A mi azután következett, az mind csak folytatása volt azon Horn ur által is teljesen jellemzett hibás felfogáson alapult iránynak, mely az országgyűlésen is uralkodott s a minek legtermészetesebb és senkit meg nem lephető következése lett a nov. 5-diki provisorium. Mert ha ő Felsége a megyei bizottmányok minden állami és országos kormányzást lehetlenítő ellentállását tovább is eltüri, ezen ellentállási és engedetlenségi szellem lassanként a nép alsó osztályaira is elragad s annak legelsőbb magok a megyei urak fognak áldozatul esni, ha ő Felsége atyai bölesesége a veszélyt el nem hárítja. Mi a tavalyi oct. 20-dikán kezünkbe adott hatalommal nem tudtunk élni, csak visszaélni. 12 évig bilincsben voltunk, magunkról sem rendelkezhattunk: ekkor a fejdelem jó szántából úgy, mint a parancsoló körülmények unszólása folytán, tetteleg és nem pusztá ígéretben adta vissza leglényegesebb szabadságinkat, az önkormányzás jogát, azon föltétel alatt azonban, hogy míg a főbb állami jogok iránt ő Felsége a közelebb összehívandó országgyűléssel együtt, az ősi magyar törvények értelmében, a közös birodalmi új szükségek tekintet-

bevételeivel, határozná, addig az adózás és igazságszolgáltatás rendében semmi változást ne tegyünk. De mi a kezünkbe kapott hatalmat legelőbb is arra használtuk, hogy mind az igazságszolgáltatást, mind az állami adózást megszüntettük, aztán nemsokára minden felsőbbség iránti függést felmondottunk s ez által a végre, hogy a birodalom szétbomoljék s hazánk az anarchia tüzhelyévé váljék, tehetségünk szerint mindent megtettünk. Ha már most ő Felsége ezen csak kártékony célok előmozdítására használt hatalmat ideiglenesen, a míg a józanész befolyása ismét — és remélhetőleg minél hamarabb — erőre kap köztünk, visszaveszi, és atyai jó szándékai iránt jobban felvilágosodott és engedelmesebb organumaira bizza, ezzel a józan szabadság, a béke és rend minden barátainak őszinte és mély háláját biztosította magának.

A lelépő megyei kormányoknak — kevés kivétellel — nem marad egyéb hátra, mint töredelmesen felkiáltani: *mea culpa, mea maxima culpa!*

IV.

Magyarországon a nemesi rend még láthatólag külön osztályt alkot; ő adja a tónust a társaságban. Azonban, mióta a nép emancipálva van, politikai súlyát elvesztette s ez természetesen ment át a városok és faluk munkás nagy tömegére. A nemesség hivatása, hogy ennél a vezéri szerepet vigye, — és erre teljes erejéből is törekszik; de e végre az utat és módot eltévesztette. A nemesség a forradalom után jár; az iparos és földmivelő-osztály attól iszonyodik. Innen van, hogy akármilyen lármát ütöttek is a bizottmányok a megyékben, és az országgyűlés bár

mennyire betöltötte is magasztos ékesenszólásával az országot: a tömeg közönyös, csaknem jéghideg maradt, sőt az úgy nevezett „paraszt,” még gyanakodó is lett az „urak” céljai iránt. Honnan ezidegenség? Onnan 1-ször, mert 12 év még igen rövid időszak azon viszonynak elfelejtésére, mely azelőtt a jobbágyot a földesurtól, a polgárt a nemestől elválasztotta: erre néhány emberkor kíváncsít meg; 2-szor, mert azon forradalmi mód, melylyel 1848-ban Kossuth az uri jogokat a népnek odadobta, azon célból hogy majd viszonzásul azt tervei eszközeül fogja használhatni, — s a melylyel most is sietett az országgyűlés, mielőtt szétoszlott volna, kijelenteni, hogy ezt meg amazt a maradványát is az uri jogoknak kész lett volna a népnek oda engedni, ha együtt maradhatott volna, — az összeolvadás helyett épen ellenkező hatást gyakorolt. Ha 1848-ban a népnek alkalmas pénzügyi intézkedések által mód nyújtatik uri szolgálatait maga megváltani, akkor a hála és ragaszkodás a nemességhez bizonyosabb; de midőn a jobbágyi viszony rögtön megszüntetett s a kárpótlás érette eleinte a nemzeti becsület kezessége alatt ígértetett, később államadóssággal hajtatott végre, önkényt jött a parasztily gondolatokra: „tehát ez a föld, melyért én és eleim annyi századokig szolgáltuk az urakat, csak ugyan a mienk volt s az uraktólunk erőszakkal vették el, különben nem löknék ide most ingyen!” E forradalmi mód tehát inkább a boszú keserű érzését ébresztette fel a magát közvetve elnyomónak elismert nemesi rend ellen, mint a hála és ragaszkodás jótékony érzését. Ezt mindenki tapasztalhatja, a ki falun él és jár, mert hacsak nem oly nagy és hatalmas ur, hogy már most is bő-

séget és jóllétet áraszt hasson az őt környező népes-
ségre, nehéz közötté meg is maradni, részint ragado-
zásvágya, részint ellenséges indulata miatt: a zsidó-
val rendesen jobb viszonyban él, mint a volt földes-
urral. — És valóban fellehetett-e használni 184%-
ben népháborúra a lekötelezni szándéklott népet?
Lehetett-e 59- vagy 61-ben? nem; és 62-ben sem
fog lehetni. A megyei bizottmányok a „Szózat”
énekklése mellett oszlnak fel egy kapitány paran-
csára: a népesség észre sem veszi; a közönség a hir-
lapokból tudja meg. Az országgyűlést fegyveres erő
fenyegetésével oszlatják szét: eleget tiltakozik, tör-
vénytelennek nyilatkoztat mindent, a mi történt és a
mi történni fog.. emelkedik-e csak egy kar fel mel-
lette? Mi azon csalódásban szeretjük magunkat rin-
gatni, hogy ha egy véleményt — a mi nagyon ha-
mis is lehet — egyik a másikra ráterrorizáltunk s
az ellenvéleményeket elnémitottuk, tehát az egész
világ a mi véleményünkön van: holott a terrorismus
épen elfojtja a véleményt és csak közönyössé teszi
az embert.

Hiába szórják tehát a népnek hübéri jogaink-
nak még megmaradt rongyait — mint a hajótöréssel
küzdők dobják a feneketlen mélységbe a legbecse-
sebb terheket is, azon hiu reményben, hogy köny-
nyűlvén a jármű, talán megengesztelődnek a dühös
hullámok — : a nép tengere is elnyeli az apró adomá-
nyokat, de azért még csak falánkabb lesz s addig
össze nem olvad velünk, míg oly szür- és gatyában
nem járunk, mint ő — t. i. az övénel semmivel sem
finomabban — mert a mostani parasztosított fényes
divat csak gunymosolyra vonja ajkait.

De legóriásibb azon csalódásunk, a melyben,
igazán vízbehalóként, ringatjuk magunkat, hogy t. i.

ha hazánk minden külön fajú népeinek igényeit —
az ország integritásának képzelt fentartásával — a
papíron — kielégítettük, azokat ezzel örökre leköte-
leztük s kalandokra indult politikánk hű fegyverhor-
dozóivá tettük. Az ország külön nemzetiségű népei-
nek valódi igényeit már többé elutasítani nem lehet;
csak az a kár, hogy mi az országgyűlésen mutatott
bőkezűségünkkel későn jöttünk s a mellett adakozá-
sunkat még kielégítőnek sem találták. Mi a fejede-
lem elleni küzdelmünkben a különfajú népeket is ki-
vántuk pártunkra hódítani; de ezek a fejedelemtől
biztosabban várják kielégítettetésüket, s mégis — mily
szigorú büntetése a sorsnak meg gondolatlan politi-
kánkért, melyet két évtized óta nem a higgadt értelem,
hanem a megyei tulzó pártok terrorismusa vezet! — :
hazánk területi épségének és nemzetünk oly sokat
álmodott jövő nagyságának fájára nem a fejedelem,
hanem mi magunk irányozzuk az irtó fejszét. Mert
ha csak a b. Eötvös által beadott választmányi javas-
lat valósul is, tényleg megszűnt sz. István országá-
nak épsége s a magyar nemzet néhány vármegyére,
körülbelül az ország felére lesz visszaszorítva: mert
csak addig fog terjedni a magyar irodalom és nem-
zetiség specialis befolyása. S mivel ez kívülről sem-
mi táplálékot nem kap, holott a többiek azzal min-
denfelől el lesznek látva, félő, hogy nem igen hosz-
szu idő múlva nagyon össze fogunk zsugorodni.
Mert ugyan mi fogja az idegen ajku megyék lakóit
arra ösztönözni, hogy nyelvünket és irodalmunkat
pártolják, tanulják? A nyilvános élet pályája előt-
tük a nélkül is nyitva lesz, kulturát gazdagabb és
terjedelmesebb tárházakból meríthetnek, a mi pedig
az ipar és kereskedés mindennapi forgalmi szükség-

geit illeti, ebben a tekintetben mi magunk sem állhatunk ellent az elkerülhetetlennek s a némettel élni megszoktuk. Még az azon megyékben elszórt magyar véreink is kénytelenek lesznek idővel, a körülmények ezen hatalmának engedni, hogy társadalmi állásukat el ne veszejtsék és pariákká ne süllyedjenek. Most, persze, míg az invasio szele fú, az ár még nekünk kedvező irányt követ; de mikor a kiábrándulás ideje elkövetkezzet: akkor keserűn fogjuk tapasztalni a valót. Mit fog az nekünk használni, hogy az ország területi épsége törvény által lesz biztosítva? Papir-malaszt! ha valamely nemzetiség külön területen lakik s azon közigazgatási autonómiával él, — ott neki felsőbbbsége és területe van, mert népesség és terület egymást föltételező fogalmak.

Ez a fogása népszerűség utáni kapkodásunknak is, a célzattal épen ellenkező hatást fog előidézni. Mert mintán észszerűleg lehetetlen feltenni, hogy ezen nemzet kész legyen önkéntesen lemondani felsőbbbségéről és minden azzal járó előnyökről másnemű és nagyobb szerű kárpótlás — vagy inkább azon ideiglenesen feladott előjogok majd ismét visszafoglalásának reménye nélkül: az idegen ajku népességek mindig a „timeo Danaos-t“ tartva szeme előtt, mihelyt a bécsi birodalmi tanács elleni divatos elfogultságból kijózanultak, azonnal és annál inkább fognak annak közös anyai kebeléhez ragaszkodni, meggondolván, hogy midőn azon, a polyglott birodalomnak annyi külön ajku más gyermeke is csügg és egymás mellett békével táplálkozik, az egyiránt édes vagy fogadott anya egyenlő igazságának kormánya alatt, a ki hatalmának állandóságát épen az által fogja biztosítani, ha pártatlan igazságot fog szolgáltatni minden gyer-

mekei között, kik magukra hagyatva, egyik a másiknak menthetlenül áldozatul esnének: tehát kik csak ott találhatnak legbiztosabb menedéket minden közéről fenyegető és már tapasztalt elnyomás ellen.

Ebbeli önámításunk annyira megy, hogy képesek vagyunk elhitetni magunkkal, miszerint a nem magyar ajku népességek semmit sem ohajtanak inkább, mint a mi nemzeti suprematiánk boldogító korszakának újra kezdődő milleniumát. Ily elfogultság ellen „még az istenek is hiába küzdenének!“

Legköltőibb minden ábrándjaink között azon remény, melyet az új dunai királyság felállításában az olaszok segélyére építünk. Hogy eleink, mikor még sátrak alatt laktak, be-beütöttek Olaszországba s onnan gazdagon megrakodva tértek haza, hogy később meg-megjárták magukat ottan és ellentállásra nem igen találtak, sőt még 1823-ban is katonáink Nápolyig sétáltak a carbonárok forrongását megfenyíteni s azóta ők tartottak rendet a gyönyörű Ausoniában —: ezekről beszél a historia. De hogy valamely olasz nép valaha Magyarországon vagy Ausztria valamelyik tartományában valami hódítási tettet követett volna el: arról hallgat a krónika. Igen, de Garibaldi! Igen, de lesz ennek a sokat próbált katonának annyi esze, hogy nem téveszti össze Siciliát és II. Ferencz hadiseregét Ausztriával és I. Ferencz József hadseregével. Hanem az olaszok még Machiavelli előtt jóval igen okos és ravasz nép voltak — az eszes gr. Cavour még III. Napoleont is bele tudta vinni oly dolgokba, melyek tervein és akaratján kívül távol állottak —: ők magasztalják a magyarnak szabadság-szeretetét, bátorságát — me-

lyet eddig gyűlölte — és lovagiasságát és táplálják a mi bujdosóink ábrándos terveit — a nélkül, hogy maguk azoknak a legkisebb gyakorlati életrevalóságot is tulajdonítanának — ezek meg a mi 12 év alatt Vezuvá magasodott elégtelenségünk tűzét szitogatják velök, mind azon számításból, hogy mi majd az adott jelre átlépjük a Rubicont és — — Bécs nem lesz többé egy régi birodalom fővárosa! a római birodalom pedig újra megalakult!! És az új magyar birodalom? Erre az olaszok igen el lesznek ön magukkal foglalva, hogy ránk gondolhatnának. Aztán, ha mi — így szólnak majd magukban — 26 millió lélek egy unita Italiát joggal követelhetünk, következik-e abból, hogy mi a 6—7 millió magyart más 10—15 millió nem magyar felett uralkodásra segítsük? Ez elveink ellen volna. — Én pedig azt hiszem, hogy a magyar, miután kiboszankodta és kipanaszolta magát, le fog csillapodni, s reményeit és követeléseit lehetséges határai közé szorítani, és az olaszokat, mind eddig, úgy azután is bölcsen magukra hagyni. Ezek pedig meg fogják kapni a leczkét, melyet III. Napoleon számukra az által készít, hogy Róma helyett Velence ellen irányozza törekvéseiket. Itt — gondolja magában — mind betörik fejöket a borzalmas várnégy-szögben és ismét siránkozva fognak hozzám segedelemért folyamodni, de ily formán fog szólni hozzájuk — „az én kezem már meg van kötve a december 2-ki senatus-consultum által s aztán nem is azért viseltem én háborút Ausztria ellen, hogy e g y ' s é g e s, hanem azért, hogy s z ö v e t s é g e s Olaszországot alkossak, a mi iránt Ausztriával ünnepélyes szerződést is kötöttem; becsületes ember pedig tartozik szavának állani, annál inkább ünnepélyesen írásban foga-

dott kötelezéseit teljesíteni. Én — teszi hozzá — nem hagylak benneteket Ausztria kegyelmére, azért tartottam meg Rómát és erősítettem benne hadseregemet is, hogy ha Ausztriának megint kedve csosszanna Olaszországban régen megszokott uralmát ismét helyreállítani, abban őthathatósan megakadályozzam és a mit nektek ünnepélyesen ígértem a szövetséges Italiát, azt még Ausztria daczára is megalkossam, mertez az államforma az egyedül, mely mind évezredes históriá-tokkal, mint földirati helyzetekkel megegyez, a többi ábrándos ideologismus, a mire egy Napoleon erejét nem fecsérelnheti sat.“ Azt is hozzáadván még magában, hogy ha e vén gyermekek sürgetéseinek engedve, Rómát nekik hagynám egy pillanatra, azonnal meglenne az unita Italia, de a kártyavárát nekem kellene őrzeni a tömör várnégy-szög ellenében, ezt pedig sem Franciaország hivatásában, sem nagy-bátyám eszméiben fel nem tudom találni: illő pedig, hogy a telhetetlen tehetetlenség és hálátlanság a megérdemlett fenytéket megkapja, hogy magát mérsékelni megtanulja.

V.

Azok, a kik hazánk jövődjére nézve csak szenvedélyeiktől kérdenek tanácsot s ezek sugallatára minden törekvésük egyelőre csak oda megyen ki, hogy az ausztriai birodalom a földabroszról kitörltessék, mindent elkövetnek a végre, hogy a birodalom és Magyarország közötti kérdés minél bonyolodottabb és a legrémségesebb ködbe burkolva legyen.

„Centralisatio, absolutismus, 48-diki ősi törvényeink eltörlése, alkotmányos jogaink eltiporása sat. volnának a fejedelem és kormánya végczéljai; hiszen már ismét nyakunkon van az egy évig lerázva volt járom”: ez a megyeilegékesebb szónoklatok, tulipánstylu határozatok és leeresztett szárnyu vezérczikkek veleje. Pedig a kérdés 48-ban úgy mint most, csak pénz kérdés volt s az is marad mindig. Alkotmány, nemzeti szabad fejlődés, országos autonomikus függetlenség sat. mind ennek ok- és czélszerű elintézésétől függnék. Ha szépen, önkéntesen nem akarunk fizetni, nincs alkotmány, nincs szabadságunk: ezt az események kézzelfoghatólag és elég siralmasan bebizonyították. 1848-ban egy gyengeségi pillanatában kicsikartuk a megrémült fejedelemtől a különválaszi alkotmányt, főleg azon gondolatban, hogy annak előttünk már elviselhetetlennek tetsző adósságaitól meneküljünk. A fél birodalmi kormány az egész — még 1000 millióra nem rugott — adóssággal ennek kamatai pótlására csak 10 millio évenkénti járulékot kért tőlünk, még válaszra sem méltattuk. Ezt aztán megfizettük egy évig tartó véres belháboruval, muszka invasióval, sok magyar vérrel és jobb sort érdemlett nemes áldozattal, számtalan család tönkrejutásával, legalább 200 millio értékű költiséggel, kárral és pusztulással, 12 évi motszanni sem meréssel, körülbelül 800 millio adófizetéssel — mire nem sokat kérdezték országgyűlésünk megajánlását — s végre az egész birodalom adósságának új 2 milliárdali szaporításával. Már most ismét előttünk áll a 48-diki — akkor csak pygmeus, most már óriássá nőtt — kamat-fizetés kérdése. És most ismét az akkor annyi vér- és áldozattal is megvédeni nem tu-

dott 1848-diki törvényekkel akarjuk elhárítani magunktól a keserű labdacsot — mert az udvarias feliratunkban, valamint a legutolsóban is emlegetett némi fizetési hajlamot illető helyeken komolyan nem veszik azért, hogy a cserébe kívánt 48-diki törvényhozás csakhamar véget vetne úgy is minden további fizetésnek.

A csekély 10 millio fizetésétől való irtózásunk miatt — az egy éves háboru borzalmain és más gyászos következtésein kívül, elvesztettük Horvátországot is. Ez már most bevégzett tény, hiába ringatjuk magunkat azon ábrándban: mint ohajtoznak hozzáuk a horvátok visszacsatlakozni!

A 12 év óta kényszerítve tett évenkénti 75 millio-fizetés folytatásától való iszonyodásunkkal most már elvesztjük Erdélyt is — és mégis fizetni fogunk! Ez aztán kétszeresen fájhat. Igen, Erdélyben ezentul, annak csak székelyföldjén fogjuk otthon érezhetni magunkat, a többi a magyar nemzetnek tetteleg elveszett. A román elem mindenütt többségben van; de a szász ki fog vele egyezkedni, s a maga földén meg fogja tartani autonomiáját, — a magyar alkalmasint örökre eljátszotta azt. Mert a kevés magyar köznép, szokása szerint a románal fog tartani, s mi helyt román helyhatóságokat lát, azonnal romanizálja magát; a csekély nemesség eltűnik, vagy egy pár kis városba vonja magát, melyek magyar hatóságát egy kis előrelátó bölcseséggel még fenn lehet tartani s a magyar elem menhelyetül megóvni, vagy beleolvad az is a szabadság által megifjodó román elembe — a felsőbb körökben már hajlandóság mutatkozik is reá, — így gondolván társasági rangjokat és befolyásukat jövődöben is megtarthatni. Sem

Garibaldi, sem Victor Emánuel nem fogják azt nekünk visszaszerezni, mert ők épen az ellentünk szavazó számszerinti többség elvét vallják. Pedig ha Erdélynek e perczen már tán csak volt ideigl. kormányzója nem tér most azon politikai ösvényre, mely elől 184⁸/₉-ben, hol Oláhországba, hol Bécs és Pozsonyba futkosott, hanem felhasználva népszerűségét és bár csak egyetlenegy gondolatát sajátítva el azon halhatatlanunknak, kinek nevét hízkelkedőtől, mint erdélyi mása, érdemelte ki és meggondolva, hogy Erdélyben a magyar — mióta a török szuzerainitás alól menekült az ausztriai ház felsőbbbsége alá jutott — soha annyi alkotmányos jog- és szabadsággal nem élt, mennyivel az oct. 20-diki diploma megajándékozta s ennél fogva sietni fog a magyar megyék és székelyszékek részéről hódoló küldöttségek által megháláltatni ő Felsége nemesszivü elhatározásait — : akkor persze, egészen másképen állna a magyar ügy Erdélyben. Hanem, szomoruan kell megvallanunk, magyar testvéreink a bérczes kis házában, élükön az id. kormányzóval, mintha minden józan ész és meggondolás elhagyta volna, okosabbat nem tudtak mivelní, mint a mi megyéinket 48 melletti tulbuzgólkodásaikban majmolni s ez által minden előnyt az ildomosabb százszok és románok kezére játszani. Mert itt fájdalommal ugyan, de egyszersmind az igazság iránt tartozó tisztelettel kell elismerni, hogy az erdélyi románok ezen válságos időben mind politikai magukviseletében, mind journalistikájokban végtelenül több józan ész, gyakorlatibb felfogást, nagyobb értelmességet, erélyt és publicistai tehetséget árultak el, mint magyar feleink — a mit egyébiránt csak a főbb értelmiség csüggedtség miatti visszavo-

nulásának kell tulajdonítanunk, holott a román értelmiséget a rájuk hajnalodó kor mosolygó sugárai hozták és tartották lelkesültségben.

Az erdélyi magyarságnak nincs más menedéke mint a fejedelem bölcsesége és kegyelme, melyet ugyan kalauz nélküli árvaságában és könnyelműségében elutasított, de azért a fejedelem vissza nem vont.

És már most térjünk oda vissza, honnan elindultunk vala.

A mint mondtam, pénz forog itt fenn, nem ősi alkotmány és szabadság kérdése. A hol nem fizetnek, ott nincs szabadság, és a hol legtöbbet fizetnek, ott legnagyobb a szabadság. Muszkaországban eddig legkisebb volt a fizetés — az adó — : a szabadságnak még csak színe sem létezett; Angliában legtöbbet fizetnek és ott legvirágzóbb a szabadság. De mivel Muszkaországban is egyre nőtt az államadósság és zavarodott a pénzügy, tehát megszabadították a milliokat, hogy az „obrok“-ot, mit a paraszt személye urának szolgasága jeléül fizetett, ezután mint adót az államnak fizesse, szabadsága béreül. Ezen fordulat ott is a parlamenti alkotmányos szabadságot fogja beállítani.

Mi mindig ősi alkotmányunkat és szabadságainkat emlegetjük, úgy hogy az idegenek, kik beltörténeteinket nem ismerik, hajlandók szavunkra elhinni, hogy a szomorú 12 év előtt az arany szabadság idejét éltük. De miből állott a mi alkotmányos szabadságunk — a kaszt-kiváltságokat kivéve — mikor semmit sem fizettünk, hanem fizettettünk a „misera contribuens“ néppel 4 milliónyi hadi adót s ugyanannyi házi adót? — Gravaminális diaetákból, melyeket csak akkor tartatott meg a fejedelem, mikor már

elkerülni nem lehetett s a melyek legfőbb tárgya az alkotmány-sértések végtelen sorából állott, melyek megorvoslását a fejedelem mindig megígérte, — s a melyeken elvégre a Tekintetes KK. és RR. is egy ünnepélyes óvással mentek keresztül. Mert az állam háztartására mindig több pénz kellett, a KK. és RR. pedig a fizetést — vagyis adózást — nemesi büszkeségöket sértő, alacsony dolognak tartották s a „miserable plebs“-re sem lehetett már több uri, papi és államterhet rakni; az államnak mégis venni kellett pénzt akarhonnan és akárhogyan, mert a nélkül sem béke sem háboru. A hajdankori hódító katonai államok, mint Róma és az ázsiai monarchiák, kirabolták a gyengébb népeket s a zsákmánnyal megtöltötték a kincstárt, mely ha kiürült, új háborut kerestek s adófizető népeket hajtottak igájuk alá. Alkotmány és szabadság seholsem volt, csak a katonai népek urasága s a hódítottak szolgasága. Mégis volt szabadság, tudomány, művészet, ipar és gazdaság — a hellen köztársaságokban, melyek nem rablásból, hanem ipar- és kereskedésből éltek és az állam költségeiről vagy önkéntes adakozás vagy az állam-javak, vámok sat. jövedelmei és stírgetős esetekben, épen mint ma, kölcsönök által gondoskodtak. Rendes adózás nem volt ugyan — mert a hol rabszolgaság a társaság alapja, ott a szabadember nem adózott soha, — de volt rendes adakozás, rendes állam-javadalmak jövedelmei és az istenek templomainak nagy kincsei.

A mi szabadság a középkorban volt, az a hódító kaszté volt, s az is csak az által tarthatta fenn magát, úgy hogy az öreg fának mőh fűrtjei, mint a mi

800 éves czimű alkotmányunkéi, az ujidőbe is átnyuláncztak, — mert a fejedelmek a nép csekély adójából s az állam-javakból ritkán fedezhetvén az országos költségeket „subsidium“-okra szorultak, melyeket a K. K. és Rendektől kellett kérniök, — pedig a nemesi rend ezenkívül a különben nem rendes adót vérével fizette le.

Hogy alkotmányos szabadság és fizetés egymást feltételező fogalmak, meglepőleg tanuskodik róla a szabad városok és polgári testületek eredete. Mindezek kitünő szabadságokat, sőt kizáró kiváltságokat is nyertek az uralkodóktól — egyszerűen és pusztán a hitvány pénzért, a mit rendesen és bőségesen csak ők fizettek a mindig megszorult kincstárnak. Azért a városok és más szabad polgári testületek, mint Erdélyben a szászoké is, valódi kedvenczei voltak királyainknak, kik azokat folyvást kegyelmőkkel halmozták el, mint trónjoknak legbiztosabb támaszát. Mily gyermekes és balfelfogása tehát az a historiának, midőn egynémely erdélyi publicista a pesti lapokban szemrehányó és zsémbelő hangon beszéli el a temérdek jótéteményt, a mit „magyar királyok és magyar tanácsosai“ időről időre éreztettek a szászokkal s ezek mégis folyvást elég hálátlanok a a mi tévelygő hazánkfiai forradalmi ábrándjait magukévá nem tenni!

A szabadság és fizetés ezen metafizikai összefüggésének épen e napokban adá legfényesebb illustratioját III. Napoleon. Uj pénzügyminisztere szájával bevallván, hogy 10 évig egészen szabad tetszése szerint pazarolta Franciaország vérét és vagyonát, 1000 millió deficitet és 600 millió lebegő adósságot

csinált; amazt meg kell szüntetni, ezt leróni, különben a nagy pénzügyi zavar és tán a trón rázkodása is kikerülhetetlen: így szól Franciaországhoz — lemondok azon jogomról (?), hogy akármikor tetszésem szerint nyulhassak minden francia zsebébe; gyakorolja ezt kizárólag a törvényhozótest. Más szókkal: újabb alkotmányos jogot adok nektek, — fizessetek! Ezt ugyan nem mondja ki, de eléggé kibeszéli a meghatalmazott miniszter s különben sem lehetne más értelme az adománynak.

Az ausztriai császár ő Felsége is csak ezt mondta mind az oct. 20-iki diplomával, mind a febr. 26-diki statutumokkal: „netek alkotmány! fizessetek!“ És minthogy fizetni kell, miért ne követnők az előbbi nagy példák után Nyiregyháza városa okos és előrelátó tanácsa és képviselőtestülete legujabb példáját, mely felsőbb helyről intetvén, hogy ha az adórendes behajtását magára nem vállalja, minden egyes tagja katonai megszállást kap ad infinitum: öszszetűlt, tanácskozott és megfontolván, hogy „salus reipublicae suprema lex“ és hogy önmagát tönkretenni, roszulértett hazafiságból, dőreség — gyorsan végezett és ki-mondotta: fizessünk és legyünk szabadok! És úgy lett.

Én tehát úgy vélekedem, hogy miután a fizetéssel a szabadság együtt jár s miután fizetnünk kell akár tetszik, akár nem; és akár a történeteinkbe belégyökerezett törvényes uralkodó-ház alatt maradunk, akár — ha módunk lesz benne — valamely kalandor zsákmányává legyünk, és pedig mindig többet fizetnünk, minél több változásnak engedjük át sorsunkat, — s miután az oct. 20-diki diplomával ő Felsége nem „csak mázát adta vissza a l-

kotmányos szabadságainknak“ — a mint még az ékes száju Somssich Pál is, hihetőleg a divatos terrorismus nyomása alatt az utolsó somogyi bizottmányi ülésben elég tévelyesen állította — hanem azokról sokkal többet; mert visszaállította hazánk területi épségét, belkormányzati függetlenségünket, nemzeti létünket, elnémetesített iskoláinkat, törvényhozásunkat a tisztán hazai ügyekben s eltörölvén örökre a gravaminális diatákat, módot ajánlott nekünk, hogy az egész birodalom körül, pénz- és kereskedelmi ügyeire hazánk fontosságához mért elhatározó befolyást gyakoroljunk: azért fogadjuk tárt karokkal az oct. 20-diki — még vissza nem vont — fejedelmi kegyelmes indítványt, és sietve vegyük országosan fontolóra az utakat és módokat, mikép lehessen annak alapján az elkerülhetetlen fizetést sikeresen ellenőrizni s azzal magunknak hasonértékű alkotmányos jogokat biztosítani, — és végre mondjunk le az értelem és alapnélküli gögről, mely naponként szűkebbre szorítja politikai jelentőségünket, ne nyargaljunk politikai kalandok és kalandorok után, és ne kövessük a szerencsétlen bujdosók tanácsát, mert bölcs embertől ered a maxima: exiles are the worst of all advisers.

TARTALOM.

ELSŐ RÉSZ.

	Lap.
Előszó.	3
I. A kérdés egyszerűsítése.	5
II. Magyarország állami történetének legfőbb fejlődése.	7
III. Az antipathisták állambölcséségének kritikája	11
IV. Folytatás	13
V. A forradalmi királyság kilátásai és hozzávetőleges költségvetése.	17
VI. Paralella a practica sanctio és az 1848-diki t.-czikkek között.	20
VII. Miért nem lehet az 1848-diki törvényhozásból kiindulni s miért kívánják azt némelyek megtartani?	23
VIII. Az 1848-III t.-cz. absurditása illusztrálva.	27
IX. Az alkotmányos birodalommal való egyezkedés alapvonásai.	31
Végző.	36

MÁSODIK RÉSZ.

I. Az országgyűlés és a fejedelem eljárása a logika ítélőszéke előtt.	38
II. A bonyodalom kulcsa. országgyűlés beltörténete.	41
III. Folytatás.	48
IV. A tömegek idegenkedése a nemesi rend nyugtalanabb részétől; ennek számos tévedései. III. Napoleon és az olaszok.	52
V. Fizetés és alkotmányos szabadság egymást feltételező és kiegészítő fogalmak. A fizetés és alkotmányosság története. Az oct. 20-diki diploma méltánylása.	59

MEGOLDÁSHOZ.

A

AZ

EGY MAGÁNLEVÉL

ÍRÓJÁTÓL.

(Jankovich Györgytől.)

6.

PEST.

KIADJA PFEIFER FERDINAND,

1862.

b:6F12 00564271

